26րդ ՏԱՐԻ ԹԻՒ 7070 10 ԱՊՐԻԼ 1909 ՈՒՐԲԱԹ 2 ՐԷՊ ԻՒԼ ԱԽԻՐ 1327 22 Avril 1909 26me année N. 7070

"ԱՐԵՒԵԼՔ"
ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ
ԳԱՐԵԳԻՆ ՊՕՅԱՃԵԱՆ
Կ. ՊՈԼԻՍ, ՂԱԼԱԹԻԱ

Բաժանորդագրութեան Պայմանները
Կ. Պոլսոյ համար տարեկան 90 Ղռ.
» վեցամսեայ 45 »
Գաւառներու համար տարեկան 108 »
» » վեցամսեայ 60 »
Օտար երկիրներու համար տարեկան 35 Ֆր.
» » վեցամսեայ 20 »
Թղթատարի ծախքը մեր վրայ

ԱՐԵՒԵԼՔ

آرەولك
ارمنیجه یومی و سیاسی غزته
صاحب امتیازی قره کین بویاجیان
درعلیه غلطه

AREVEEK
JOURNAL ARMÉNIEN
Directeur-Propriétaire
KARÉKIN BOYADJIAN
Cons/ple, Galata

10 ՓԱՐԱ ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ԳՐԱԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ 10 PARAS

ԿՈՏՈՐԱԾՆԵՐՈՒՆ ՇՈՒՐՋԸ

1896 Մայիս 11ի ծրագրին ստորագրումէն յետոյ՝ Հայաստանի կոտորածները տեղի ունեցան փոխանակ այն բարենորոգումներուն, զորս Սուլթանը կը խոստանար գործադրել հայաբնակ գաւառներուն մէջ։

1908 Յուլիս 11ին հաստատուած Օսմ. Սահմանադրութենէն յետոյ ահա կը վերսկսին միեւնոյն կոտորածները, գրեթէ համանման պարագաներու տակ, հակառակ այն Սահմանադրութեան որով օժտուեցաւ Թուրքիան։

Ուրեմն, ամէն պարագայի մէջ, բարենորոգմանց ո և է ծրագիր ստորագրուեր է կամ ոչ, Սահմանադրութիւն հաստատուեր է կամ ոչ, Հայը դատապարտուած է ջարդուիլ այս երկրին մէջ։

Խուլ, գաղտնի, անողոք, անայլայլ ծրագիր մը կայ որ կը գործադրուի հայ ցեղին դէմ, Թուրքիոյ մէջ, ի՛նչ ալ ըլլայ այս երկրին տիրապետող րէժիմը։

Այս առթիւ, հարկ անհրաժեշտ է թիւրիմացութիւն մը ճշդել, Ատանայի կոտորածին ծանրութիւնը ի վեր հանելու համար։

Ոմանք ըսին և նոյնիսկ գրեցին թէ Ատանայի մէջ տեղի ունեցած կոտորածները ուղղակի հետեւանքը եղան ռէակցիօնական շարժումին, որ մարտ 31ին պայթեցաւ օսմ. մայրաքաղաքին մէջ, ասանկով ցոյց տալ ուզելով թէ ջարդուած բանը բռնապետական շրջանի մէջ միայն տեղի կ՚ունենայ, և ահաւասիկ առաջին առթիւ որ Սահմանադրութիւնը վտանգուեցաւ, կոտորածները վերսկսան։

Սխալ հաշիւ մը և անմիտ եզրակացութիւն մը։ Մարտ 31ին, Պոլսոյ շարժման սկզբնաւորութեանը, մայրաքաղաքը հազիւ իմացած եղելութիւնը, ինչպէս կարելի էր որ գաւառները արդէն տեղեակ եղած ըլլային կատարուած յեղաշրջումին։ Եւրոպական թերթերը նախընթաց չորեքշաբթի թիւով միայն կրցած էին կիսատ տեղեկութիւններ հաղորդել դէպքի մասին։ Հաւանաբար, գաւառներու մէջ շատ աւելի ուշ իմացուեցաւ։ Մերսինէն ապրիլ 3 թիւով մեր ստացած նամակները լուռ կը մնան Պոլսոյ եղելութիւններուն մասին, ինչ որ կը նշանակէ թէ շարժման ծագումէն մինչեւ չորս օր ետքը՝ գաւառը մեծ մասամբ դեռ անտեղեակ էր անցած դարձածէն։

Ուրեմն, ինչ որ տեղի ունեցաւ Ատանայի մէջ, պէտք է նկատել այնպէս ինչպէս եթէ անցեալ շաբթուընէ ի վեր Օսմ. Սահմանադրութիւնը ներկայ տագնապը կրած չըլլար։ Եւ ասիկա անհերքելի իրողութիւն մը ըլլալով հանդերձ, տակաւին կը գտնուի հայ թերթ մը որ կը ջանայ իր ընթերցողները համոզել թէ Պոլսոյ վերջին դէպքերուն արձագանգն էր որ լսելի եղաւ Ատանայի մէջ, մինչ Ատանան բնաւ տեղեկութիւն չունէր եղելութեններէն։ Եւ այս միեւնոյն թերթն է որ երկու շաբաթ առաջ կ՚ըսէր թէ գաւառներուն մէջ երբեք կարելի չէ որ ո և է դէպք առաջ գայ, և կարգ մը լրագիրներու յարուցած աղմուկը աւելորդ և անտեղի է։

Ահա Ատանայի կոտորածները եկան հաստատելու թէ ո՛ր աստիճան ճիշդ էին այն թերթին տեսութիւնները։

Մնաց որ, ինչ ո՛ր այժմ տեղի կ՚ունենայ Կիլիկիոյ սահմաններուն մէջ, արդէն նախապէս, երկարաշունչ կերպով պատրաստուած դաւադրութեան մը արդիւնքն է։ Ապիկար, հայակեր, մոլեռանդ կուսակալ մը, բռնապետական րէժիմի ոգիով թրծուած, սահմանադրական վարչութեան մը գործադրութեանը բացարձակապէս անընդունակ, կատաղութեամբ ու քինախնդրութեամբ լեցուեցաւ՝ իր վատթար ու չարագուշակ վարչութեան դէմ մղուած իրաւացի պայքարէն։ Ու պատրաստեց ահաւոր դաւը։ Եւ ժամանակը ու առիթն ալ չափէն աւելի յարմար էին՝ սև գործը գլուխ հանելու համար, վասն զի ճիշդ այս եղանակին է որ Անատոլուի կեդրոնական-արեւելեան մասէն, Խարբերդէն, Տիգրանակերտէն և շրջականերէն քիւրտ և թիւրք գործաւորներ, աւելի քան հարիւր հազար, Կիլիկիա կը փոխադրուին դաշտային աշխատութեանց համար։ Կոտորածին նշանը տրուելուն, այս անօթի, վայրագ ու անբան գործաւորներուն խուժանը հասած է օժանդակելու տեղացի իսլամութեան, որ միամինակը անշուշտ անկարող էր այս ահաւոր կոտորածը գործադրելու։ Եւ արիւնարբու կուսակալը, այս տեսարանին առջեւ, ձեռնածալ ու գոհ դէմքով, չեզոք հանդիսական մը եղած է, իր վրէժին այսքան վայրագօրէն լուծուելուն ինքն իսկ զարմացած անշուշտ։

Բայց տակաւին յայտնի չէ թէ միմիայն այդ հայակուլ կուսակա՞լն է որ այդքան ինքնահաճօրէն հանդիսատեսը եղած է այդ կործանումին։ Մոռնալի՞ք բան է Ներքին գործոց Նախարարութեան խորհրդական Աատիլ պէյի հեռագիրը, ուղղուած Ատանայի կուսակալին, որուն մէջ ջերմապէս կը յանձնարարուէր պաշտպանել օտարականներն ու օտար հաստատութիւնները մասնաւորապէս, լռելեայն հասկցնել ուզելով թէ՝ հոգ չէ որ խուժանը ջարդէ Հայը, կրակի տայ Հայուն ստացուածքը և կողոպտէ Հայուն հարստութիւնը։ Եւ ո՛րքան ճշդութեամբ գործադրուած են այս պատուական խորհրդականին մարդասէր? հրահանգները։ Եւ այս բարձր պաշտօնեան, որուն հայատեացական ոգիին մասին այլ եւս կարելի չէ տարակուսիլ, յանդգնութիւնը ունեցած է անցեալ օր երկու հայ երեսփոխաններու —որոնք իր մօտը գացած էին— գանգատելու այն հայ թերթերուն դէմ, որոնք իր տխրահամբաւ հեռագրին ամբողջ սեւութիւնը և ոճրականութիւնը մատնանիշ ըրած էին։

Ատանայի կոտորածը ահագին և անջնջելի արատ մըն է օսմ. Սահմանադրութեան ճակտին վրայ։ Անոնք որ սա վայրկեանիս Պոլսոյ պարիսպներուն տակ հասած են՝ օսմ. Սահմանադրութիւնը պաշտպանելու դիւցազն հաստատամտութեամբ, պէտք է իրենց ուշադրութեան մէկ կարեւոր մասը յատկացնեն կայսրութեան հարաւային արեւելեան մասերուն մէջ կատարուած և կատարուելիք սարսափներուն, որոնք կը գործուին յանուն ո՛չ թէ բռնապետական րէժիմի մը, այլ յանուն օսմ. Սահմանադրութեան։ Մեր հայրենիքին մէկ մասին փճացմանը հետ կը փճանայ նաեւ պատիւը սահմանադրական Թուրքիոյ։ Ռումէլիի բանակին հերոսները նախանձախնդի՞ր չպիտի ըլլան այս պատիւին համար, որ իրենցն է, որ բոլոր ազատասէր օսմանցիներունն է։

Օսմ. Սահմանադրութեան ծրագրին մէջ կա՞յ Հայուն ջնջումը։ Ասիկա պարագայ մըն է, որ պէտք է ճշդուի ճիշդ այն րոպէին որ նոյն սահմանադրութեան վերջնական ամրապնդումին պայքարը կը մղուի։ Նիազիներ և Էնվերներ պատասխանատու են այսուհետեւ թափուելիք ո և է հայ արիւնի համար, վասն զի այսօր անոնք ի վիճակի են վայրկենապէս դադրեցնելու հակահայկական շարժումը որ Ատանայէն դուրս տարածուելու վրայ է դէպ ի հիւսիսային արեւելք, և որ, առանց անմիջական միջոցներու արագափոյթ գործադրութեանը, ահագին համեմատութիւններ պիտի ունենայ՝ 96ի կոտորածները մոռցնել տալու ահաւորութեամբ։

Ռումէլիի բանակը որ այս վայրկենիս ամբողջ կայսրութեան ղեկը իր ափին մէջ ունի, կրնայ և պարտաւոր է անմիջապէս դադրեցնել տալ Անատոլուի ներկայ շարժումը Հայուն դէմ. առանց ատոր, լռելեայն համաձայնութեան մը արատովը պիտի ծածկուի աշխարհիս ամէնէն դիւցազն ու ազատական բանակներէն մէկը, որ է Ռումէլիի բանակը։

ԵՐ. ՍՐՄԱՔԷՇԽԱՆԼԵԱՆ

ՄԱԿԵԴՈՆԻԱ ԵՒ ԿԻԼԻԿԻԱ

Մինչ Օսմ. Պետութիւնը իր պատմութեանը մէջ դուռն ուրեք տեսած տագնապներէն մէկը կ՚անցունէ, ամէնէն աւելի այժմէութիւն կը ստանան Մակեդոնիա և Կիլիկիա, մէկը իր հերոսական յաղթապանծ գործունէութեամբ և միւսը իր կրած եղերական հարուածներով։ Մակեդոնիա կը թնդայ Եւրոպական Թուրքիոյ մէջ իր ահարեկիչ զէնքերու շաչիւնովը, Կիլիկիա կը հեծէ իր ողբագին ցաւերու մրմունջներով։ Մակեդոնիոյ մէջ Սելանիկ և Մանաստըր կը հնչեցնեն իրենց զինուորական շեփորները և ազատագրող պալատը կը սարսեցնեն, Կիլիկիոյ մէջ Ատանա, Տարսոն են. իրենց լալահառաչ աղաղակներովը մայրաքաղաքիս և ամբողջ Թուրքիոյ սիրտը կը յուզեն ինչպէս և բովանդակ Եւրոպայի ու քաղաքակիրթ աշխարհի խիղճը ու հոգին կը խռովեն։

Մակեդոնիայէն և իր շրջականերէն է որ դէպի մայրաքաղաքս կը խոյանան Գ. և Բ. յաղթապանծ բանակները ազատութեան առաջին հերոս Նիազի և Էնվէր պէյերու առաջնորդութեամբը, որոնք ինն ամիս առաջ ազատութիւնը օսմանեան ազգին վաստկեցնելէն ետքը՝ զայն վտանգի մէջ տեսնելնուն պէս՝ այժմ ալ շոգեպինդ կը հասնին, վերջնապէս ամրապնդելու և միանգամ ընդ միշտ տեւական ընելու համար զանիկա։

Իր այս արարքովը Մակեդոնիա տիեզերական համբաւ մը կը ստանայ, որուն նմանը չէր ունեցած Մեծն Աղեքսանդրէն ի վեր, որ իր այդ փոքրիկ հայրենիքին համբաւովը ու փառքովը բովանդակ աշխարհը լեցուց Դանուբ գետէն մինչեւ Ինդոս և Ադրիականէն մինչեւ Օմանի ծոցը։ Բայց եթէ Աղեքսանդր այդ լայնածաւալ երկիրները աշխարհակալելով փառաւորուեցաւ և իր փառքովը Մակեդոնիան փառաւորեց, այս անգամ Մակեդոնիոյ փառքը աւելի մաքուր, աւելի անարատ և աւելի իրական է, զի իրմէ մեկնող զօրաբանակը աւելի ճշմարտապէս պանծալի ու գրաւաւոր գործ մը կատարելու ձեռնարկած է. աշխարհի ամէնէն գարշելի ու անարգ բռնապետութիւնը ջախջախելու սուրբ եւ նուիրական գործը։ Մեծն Աղեքսանդր իր աշխարհակալական ընթացքին մէջ քաղաքներ կործանեց, բիւրաւոր մարդիկ կոտորեց, անթիւ ազգեր ու ժողովուրդներ գերի ըրաւ, մինչ այժմեան Աղեքսանդրները (Նիազի ու Էնվէր) քաղաքներ շէն ու պայծառ պահելու, բռնապետութեան դէմ բիւրաւոր մարդոց կեանքեր ապահովելու և ազգերու ու ժողովուրդներու գերութեան շղթաները խորտակելու վեհ պաշտօնը կը կատարեն։ Հետեւաբար աւելի ճշմարիտ ու աւելի իսկական փառք մը կ՚ապահովեն Մակեդոնիոյ, քան նոյն ինքն Աղեքսանդր որ տիեզերածաւալ տէրութիւն մը հիմնեց մարդկային դիակներու և աւերակաց կոյտերու վրայ։ Մակեդոնական ազատարար բանակին այս վեհ արարքը Օսմ. Պատմութեան մէջ ոսկեղինիկ գիրերով պիտի արձանագրուի ճիշդ այն ոչ նուազ պանծալի արշաւանքին պատմութեան քովը, զոր 1808ին կատարեց Դանուբեան բանակը Պայրագտար Մուսթաֆա փաշայի առաջնորդութեամբ՝ Ռուսճուգէն մայրաքաղաքս գալով, ուր անմեղ նահատակ ու առաջին բարենորոգիչ Սուլթան Սէլիմ Գ.ի մահուան վրէժը առաւ, բռնապետ Մուսթաֆա Դ. Սուլթանը գահընկէց ըրաւ իսկոյն և տեղը նստեցուց իր եղբայրը՝ ազնուաբարոյ Մահմուտ Բ.ը որ եղաւ վերջին ու մեծագոյն բարեկարգիչը և վերահաստատիչը Օսմ. Պետութեան, որուն մէջ մտցուց եւրոպական զինուորութեան կարգ կանոնը և դուռը բացաւ ապագայ ամէն բարենորոգմանց։ Մակեդոնական բանակին գործն ալ է այժմ վերջնական վրէժը առնել Սահմանադրութեան և իր անունով նահատակուած այնքան անմեղներուն ու միանգամ ընդ միշտ ամրապնդելով Սահմանադրութիւնը՝ հիմը դնել օսմ. հայրենիքին կատարեալ ազատութեան և իրական վերակազմութեան։

Ուրեմն երջանիկ է Մակեդոնիա (ընդ նմին և Թուրքիա), որ այս փառքին կ՚արժանանայ։

Սակայն Կիլիկիա դժբախտաբար ճիշդ այս պահուս բաղդին ամենադաժան հեգնութեամբ բոլորովին հակառակ կերպով է որ այժմէութիւն և համբաւ կը ստանայ, թատր եղած ըլլալով հրէշային վայրագութեանց և գազանային խժդժութեանց։ Վասն զի բռնապետութիւնը իր վերջին պիղծ շունչը փչելէ առաջ՝ ուզեց իր օրհասականի կատաղութեան յետին վրէժը առնել։ Բայց օսմ. Հայրենիքի ո՞ր զաւակներէն կամ ո՞ր ցեղէն ու ազգէն առնելու էր այդ թունալից վրէժը, որ իր սիրտը քիչ մը մխիթարէր և թերեւս փոխարինէր այն ահագին ու վերջնական կորուստը զոր պիտի կրէր։

Մեծ բռնապետին ամէնէն ատելի ժողովուրդը Հայն էր անշուշտ, որմէ աւելի քան կէս միլիոն հոգի կոտորած ըլլալէն չյագեցած՝ միայն աս բանին կը ցաւէր թէ ի՛նչպէս բոլորովին չէր փճացուցած այդ ազգը, որպէս զի օր մը վիշտ չունենար լսելու թէ Հայերը եղան Թուրքիոյ ազատութեան ռահվիրաները, ինչպէս յայտնապէս կը խոստովանին նոյն ճշմարտասէր Թուրքերը։

Ահա այդ դժոխային ոխակալութեամբ էր որ արիւնախանձ բռնապետութիւնը օրհասականի դիւային մոլուցքին մէջ վերջին վրէժը դարձեալ հայ ազգէն առաւ, կոտորել տալով Կիլիկիոյ Հայերը, որպէս զի իր խայտառակ անկմանը վրայ միջոց ու սիրտ չունենանք ուրախանալու անոնց հեռաբնակ ազգակիցներս։

Իր այս դժոխային մոլեգնոտութեամբը նմանեցաւ Բեթլեհէմի անմեղ մանուկները կոտորող ժանտաբարոյ Հերովդէս թագաւորին, որ իր գործած եղեռններովը անհունապէս ատելի ու զզուելի դարձած էր բովանդակ ժողովուրդին. ուստի երբ իր չանաստակ ըլլալու ժամը մօտեցած և անխուսափելի ըլլալը տեսաւ, հրամայեց իր հաւատարիմ գործակատարներուն ընդհանուր կոտորած մը ընել բովանդակ իր տէրութեան ժողովուրդներուն մէջ, իւրաքանչիւր ընտանիքէ գէթ մէկ մէկ հոգի սպաննելով ճիշդ այն վայրկենին որ ինքը [illegible] քովը պիտի չունէր, որպէս զի իր մահուան վրայ ուրախանալու ժամանակ չունենան, այլ զբաղին իրենց սուգովը։

Ահա Ատանայի և շրջակայից ջարդը այսպիսի մտքով սարքուած հերովդէսական գործ մըն էր, որ սուգի անմխիթար տրամութեամբ և անփարատելի սուգով համակեց ամբողջ Հայ ազգը, կարծես տրամադրութիւն չձգելով իր վրայ՝ ուրախանալու վատ բռնապետութեան վերահաս սատակման վրայ։

Ընթերցողին կը ձգենք խորհրդածել մնացեալը։

ՄԱՐԿՈՍ ՆԱԹԱՆԵԱՆ

ԳԱՒԱՌԱՑԻՆ ՔՐՈՆԻԿ

Ղարզանի Հայերը.— Հարստահարութիւններ.— Կործանուած գիւղեր.— Քրդական սխրագործութիւններ. — Շէրիաթի քլիւպը.— Սղերդի Առաջն. Տեղապահին ինքնութիւնը։

Սղերդ Սանճագի չորս գաւառակներուն մէջ իր բազմամարդութեամբ, արգասաբեր արտերով, ընդարձակ դաշտով էն կարեւորն է Ղարզան՝ գաւառագլուխ ունենալով Ջօգ գիւղաքաղաքը։ Բնակիչները՝ Հայ, Քիւրտ, Եզիտի և մաս մըն ալ Ասորի Յակոբիկեան, կը զբաղին երկրագործութեամբ և անասնաբուծութեամբ։ Ղարզանի մէջ Բէնճինարցի, Ռըշքօթանցի ու Պէքիրանցի աշիրէթներուն գոյութիւնը իրապէս պատուհաս մըն է տեղւոյն խաղաղ ազգաբնակութեան համար։ Աշիրէթներու այս երեքութեան անթուելի հարստահարութեանց, անպատմելի բռնաբարութեանց և աննկարագրելի չարագործութեանց երեսէն, այսօր անտեսապէս յետնագոյն աստիճանի վրայ, ողբալի դրութեան մէջ կը հեծէ Ղարզան, հակառակ իր երբեմնի պայծառութեան, նահապետական օճախներու, հարուստ արդիւնաբերութեան և տնտեսական ընդհ. բարգաւաճ կացութեան, որոնց կիսատուերն անգամ անհետանալու վրայ է։ Վաղեմի այդ ճոխութեանց փոխարէն, հոն աչքի կը զարնեն աւերակ չէներ, կոտրակուած գիւղեր, անշուք աւաններ, լքուած արտ ու ափեր, վարանոտ ու սարսափահար մարդատուներներ և յաճախ ընիկ հողատէրերու տեղը գրաւող ինքնակոչ ու դաժան քոչարներ, որոնց ժահահոտ տեսլերեւոյթը սոսկում կ՚ազդէ անցորդին։ Այսօր Ղարզանի մէջ նախկին աւուղերը, կեանքն ու կենդանութիւնը, չէնն ու պայծառութիւնը իրենց բացակայութեամբ կը փայլին համակ, տեղի տալով քրդական-թայֆայական զրկումի, զուլումի, հալածանաց, չարչարանաց եւն. ըստ կարգի։

Ո՛չ Օսմ. Սահմանադրութիւնն իր ազատաշունչ ոգիով, ո՛չ Երեսփ. Ժողովն իր ԼԹ. նիստերուն երկարաձիգ շարքով, և ո՛չ իսկ Սղերդի միւթէսարրըֆ Սիւլէյման փաշան իր համբաւեալ ճարպիկութեամբ կրցած են մազի չափ իրերը բարեփոխել, իրական բարւոքում մը մտցնել դժբախտ Ղարզանցիին անորմալ դրութեան մէջ։ Եւ հին րէժիմն է որ կը թագաւորէ իր երկրաքանդ հալածողութեամբ ու բովանդակ խայտառակութեամբ։

Վարչականապէս Ղարզանի ենթարկեալ Ափըգանի գիւղախումբը, որ 95ի ընդհ. հայկական ջարդ-կոտորածէն առաջ միջին հաշուով, Ռնտուանէն զատ, 30ական տունոր 30—40 գիւղերէ կը բաղկանար, հիմա միայն Ռնտուան, Մուսատէք և Հոփ գիւղերը կը ներկայէ, Ռնտուան միայն 150 տուն Հայ և Եզիտ բնակչութիւն մը ունէր, որուն տասնէն երկուքը հազիւ կը համրէ այսօր։ Այսքան գիւղերուն և զանոնք կազմող ժողովուրդին, տասն տարուան ընթացքին մէջ, ցաւալի փճացումն ու քայքայումը փութացուցած են սխրալամթիք հարստահարութիւններն ու բռնաբարութիւնները Բէնճինարտի քիւրտերու, որոնց ցեղապետներն են Պշար է՛ Ջաթօ, իր եղբայրը Ճէմիլ և հօրեղբայրը Մէհէմմէտ-Պշար։ Ասոնք ի ծնէ աւազակապետ ըլլալով, Ղարզանի մէջ ամէն տեսակ աւերումներ, կեղեքումներ, ոճրագործութիւններ ընելէ զատ, քանի մը հեղ իրենց վրայ ղրկուած օսմանցի զօրքերուն դէմ կռիւներ մղած և անոնցմէ ոմանց անմեղ արիւնը թափած են՝ մեծագումար վնաս տալով միանգամայն կառավարութեան անտուկին։ Պշար և Ճէմիլ օսմանցի զօրաց հետ վերջին ընդհարում մը ունեցած են 1320ին, Քէլհէ-Մարանի մէջ, ուր յիւզպաշի մը, չավուշ մը և ինը ձի սպաննելէ և երեք հատ հրացան գրաւելէ ետք, երբ կ՚իմանան թէ կառավարութիւնը հաստատապէս որոշած է ամրակոծել իրենց ամրոցը, Ճէզիրէի կողմերը կը փախչին, լքելով իրենց գիրքերն ու աւազակ ընկերները։ Եւ ամէն մեղաց վրայ, այսօր Ճէմիլ բռնած արիւնարբու աւազակապետն անուանուած է Ափըգանի-Ռնտուանի միւտիրութեան ընտրելեաց շարքին մէջ, Սղերդի առաջն. Տեղապահ Կորիւն վրդ.ի մասնաւոր հոգածութեամբ։

Պառընճ գիւղը, որուն 50 տունոր Հայ ազգաբնակութենէն հիմակ միայն 5 տուն կան, բոլորովին գրաւուած և ապօրինի միջոցներով Զիլանի Շէյխին և անոր որդւոյն գիւղին պահապան Ռըշքօթանցի քիւրտ Հաճի Աղզոյի կողմէ իւրացուցուած է։ Գիւղացի Հայերը չկրնալով տոկալ իրենց վրայ ի գործ դրուած անհրեւակայելի և խժդժական ճնշումներուն, հետզհետէ կը ցրուին, ոմանք ալ իսլամութիւնը կ՚ընդունին, բայց ի զուր, որովհետեւ նորէն պարտաւորուած էին տարապարհակ աշխատութիւններ ընել Շէյխին, քոչարներուն և միանգամայն տուրք վճարել անոնց։ Օսմ. Սահմանադրութեան հրատարակութենէն վերջ, Հայ գիւղապետ Արոյեան Սարգիս, տեղական իշխանութեանց կը դիմէ բանի գրաւուած հողերն իրեն վերադարձնելու խնդրանքով, բայց ո՛չ Ղարզանի և ո՛չ ալ Սղերդի կառավարութիւնները կը լսեն անոր խնդիրքը։ Այս պարագան յարաբերաբար կ՚ազդէ բոլոր Ղարզանցի իրաւազուրկ Հայերուն վրայ. մինչեւ հիմա մէկը չի համարձակիր օրէնքով յետս պահանջում մը ընել այն բռնաբարուած ստացուածքին, որուն թափուի քօչանները ձեռքն ունենալով հանդերձ տարուէ տարի անխափան վճարած է կալուածական տուրքերը և որմէ սակայն հինգ փարայի արդիւնք չէ վայելած տասնեակ տարիներէ ի վեր։

Ժամանակին, պոլսական հայ թէ թուրք թերթերը գրեցին որ Սղերդ սանճագին մէջ եղած քիւրտ ցեղապետները հետզհետէ կառավարութեան կեդրոնը երթալով Սահմանադրութիւնն ընդուներ, հաւատարմութեան երդում ըրեր և իրենց զէնքերն ալ յանձներ են (?)։ Միւթէսարրիֆ Սիւլէյման փաշան դիւանագիտական այս նրբին դարձուածքով պարզապէս ոսկի փոշի ցանած եղաւ թէ՛ Օսմանցի ազգին և թէ սահմանադրական կառավարութեան աչքերուն, ուրիշ ոչինչ։ Թերեւս վերէն տրուած հրահանգի մը համեմատ՝ այդ կարգի հասարակ տեղիք էնթրիք մը կիրարկած ըլլայ, որպէս զի Սահմանադրութեան առաջին ազդեցութեան հանդէպ քիչ մը վարանած ու դադրած քիւրտ հրոսակապետներ, վերստին ազատ և սանձարձակ շարունակեն իրենց հակամարդկային եղեռնագործութիւններն ու կեղեքումները։ Ինչ որ է. հոս նպատակ չունիմ խնդիրն այդ կողմէն քքրելու. միայն կը ջանամ կատարուած իրողութիւնները արձանագրել։

—Տէրիք է՛ Ահմէ-Ռաշշոցի Ֆագի՛ Էմին, որ Զիլանի շէյխին միւրիտն է, երկու տարի առաջ Կրէ-Հասանցի Խաչօ Գալոյեանի փոխ տուած տասը մէճիտի համար Շէյխին քով բողոքելու կ՚երթայ և տրուած վճռին համեմատ Հայը ի ներկայութեան կը դատապարտուի 40 մէճիտ դրամ և 450 ղշ.ի արժողութեամբ 9 քիլէ և 7 ճօլէկք ցորեն վճարելու Ֆագիին. սպառնութեան փորձ մըն ալ կը կատարեն վրան, բայց չի յաջողիր։ Անցեալ նոյ. 21ին (Հ. Տ.) Շալմօցի Սալիհ է՛ Թամօ գալով նոյն Խաչօյի տունը, բռնի կը տանի անոր լծուար մէկ եզը, որ կ՚արժէր 4 օսմ. ոսկի, նոյ. 23ին ալ Պէքըրանցի Համզօ է՛ Հասան Մօրկէ կ՚առնէ տան տարեկան պաշարը կազմող երկու քիլէ ցորեն։ Քիւրտ Սալիհ արժանաւոր զաւակն է Թամօյին, որ դեռ անկէ երկու տարի առաջ կոխելով յիշեալ հային տունը, բռնութեամբ կը տանի անոր 13 ոսկինոց մատակ ձին հազիւ մէկ ժամուան հեռաւորութեամբ գիւղակովը, որով հէք Խաչօ իր 15 անդամէ բաղկացեալ ընտանեօք երբեմն Պչերիկ, երբեմն Սիլվան կը թափառի, ուրիշներուն դռները մուրալու, մինչդեռ անդին իր 400 տէօնիւմի չափ հողային կալուածները, բռնութեամբ կը վարէ և կ՚ուտէ Քօչար Հաճի Սատո և իր որդիքը, առանց զոնէ կալուածական տուրքերը վճարելու։

—Զիվէնկցի Ահմէ է՛ Շարէ ներման արժանանալու առթիւ Սղերդ երթալուն, ճամբու ծախքին համար վեց մէճիտ կը հաւաքէ հայ գիւղացիներէն։ Այս պարագան թէեւ Իտարէի Ժողովին մէջ իսկ կը խօսուի և անոր մասին հարցաքննում կ՚ըլլայ. բայց Սղերդի տեղապահ Կորիւն Վրդ.ի ձեռնածուական դարձուածքով վկաները ճշմարտութիւնը կը խեղաթիւրեն և խնդիրը կը փակուի։ Սակայն քիւրտ Ահմէ իր հաւատարմական երդման և ամէն մարդու հետ խաղաղութեամբ ապրելու խոստումին հակառակ տուն վերադառնալուն, կասկածելով որ յիշեալ դրամական խնդիրը իր ծառան Սարգիս Եմչոյեանի կողմէ հրապարակուեր է, դաշոյնով կը վիրաւորէ զայն և գիւղէս կը վռնտէ, առանց ամենափոքր խղճահարութեան։

—Ալէ է՛ Շարէ, վերոյիշեալ Ահմէի եղբայրը, Գուրթէք գիւղն երթալով բռնութեամբ երկու մէճիտ կ՚առնէ Պիմէրի ուսուցիչ պրն. Փօղոս Փօղոսեանէ, որ իր հօրեղբօր հարսնեւորները, քրիստոնեաները, անոնց [illegible] և Օսմ. Սահմանադրութիւնը յարելով նաեւ թէ. «Սղերդի միւթէսարրֆ Սիւլէյման փաշան, թո՛ղ Գանունը էսասին գործադրէ, հա՛։»

—Սիւլէյման փաշային ներման արժանացող յիշեալ երկու քիւրտերուն պէս Ռըշքօթանցի Հաճի Մուհամմէտ և Խալտ աղաները, այն ինչ Սղերդէ կը վերադառնային, տակաւին երդումին իրենց լեզուին վրայ, երկու ամիս պայման դնելով կը յայտարարեն թէ պիտի ջարդենք Հայերը, և կը սկսին հին սխրանքով նեղել, ճնշել, տանջել և հարստահարել հայ գիւղացիները։ Այդպէս ալ Րասուլ է՛ Հաճի Պապիկ, լուր կը ղրկէ Ծաշտագանցի երկաթագործ Օհան Հապիպյին ըսելով թէ... Ձեր լաւագոյն հարսերը մեզի փութացուցէ՛ք, զի մէկ ամիսէն Հայերը պիտի ջարդենք։» Դարձեալ յիշեալ Րասուլը վերջերս ընդհարում մը ունենալով իր ցեղակիցներէն Թամօ է՛ Ինոյին հետ, վեց հոգի զոհ կուտայ և այնուհետեւ Սահմանադրութեան և խաղաղութեան պահպանման համար ըրած ամէն ուխտ ու երդում կոյս տալով վերսկսած է նեղել ու կեղեքել անպաշտպան Հայերը։

—Ռըշքօթանցի Մալա-Ռօմիա բռնած ցեղին քիւրտերը, իրենց անօրինակ բռնութիւններով և անխուսափելի պահանջումներով ա՛յնքան կը նեղեն Մէրկա-Ռաճալացիները, որ անոնց էն հարուստ Պետօ անուն ազգայինը, կը ստիպուի իր տունն ու տեղ, արտն ու ափ լքելով այլուր փախչիլ, հոգին միայն ազատելով։

Սիւլէյման փաշային մեծաշուք յայտարարութեան համեմատ՝ երդուեալ քիւրտ ցեղապետներուն այս հայրենասէր արարքները տեսնող հասարակ քիւրտ բռնաւոր սկսած է հեգնել Սահմանադրութիւն ու Ազատութիւն բռնած բանդագուշանքները, Հուռրիէթը այլափոխելով Խarri, որ քիւրտերէն աղբ, չամուռ ըսել է։ Երբ երկինքն ամպէ, անձրեւ տեղայ, Հայերու երեսին կը պոռայ. «Եկէ՛ք, տեսէ՛ք, ահա ատոր հարրի, որուն մէջ կրնաք լողալ։»

Բայց աւելին կայ. Օսմ. Սահմանադրութեան պահպանման և անոր հաւատարիմ մնալու խոստում, հրապարակաւ երդում ըրած և Սիւլէյման փաշային ու Սղերդի Տեղապահ Կորիւնին երաշխաւորութեամբ իբր թէ ներման արժանացած քիւրտ աւազակները, Փիրօքանցի Հաճի Մուհամմէտ, Փէնճինարցի Պշար, Ճաֆֆանցի Տէրվիշ պէյ, Քօչար Հաճի Նրմօ, Ջերճիլցի Հասօ և այլն, փետր. 17ին, իրենց զինեալ արբանեակներով, շուրջ հարիւր հոգի կը գումարուին Ջօգ գիւղաքաղաքը, կառավարական պաշտօնատան հրապարակին մէջ, ուր Շէրիաթի պրոպականտիստ Հիզանցի Շէյխ-Ջէլալէտտինզատէ Ապտ-իւս-Սէլիմին առաջնորդութեան ունկնդրելէ և անոր հետ խորհուրդ կազմելէ վերջ, Ղարզանի տեղակալի փոխանորդին ու կառավարական պաշտօնեաներուն հետ միաբանաբար այս իմաստով բանաձեւ մը կը ստորագրեն. «Կը մերժենք ընդունիլ ազատութիւնն ու հաւասարութիւնը. իբր թագաւոր լոկ Սուլթանը կը ճանչնանք և մեր անխախտ ու տիրող օրէնքը «Շէրիաթը շէրիֆ»ն է, որուն բացարձակ և անպայման գործադրութիւնը կը պահանջենք։» Եւ կ՚որոշեն նոյնը հեռագրել Սուլթանին։ Շէրիաթի պրոպականտիստ Շէյխը նորակազմ քլիւպին մէջ արձանագրուող իւրաքանչիւր գիւղին մէյմէկ դրօշակ կը յանձնէ իբր ապացոյց և հաստատուն գրաւական սուրբ ուխտին։ Շէրիաթի քլիւպին անդամներուն թիւը հետզհետէ կը ստուարանայ, կ՚աճի և գաղափարը կը ծաւալի, կը խորունկնայ ամբողջ Ղարզանցի և մասամբ Պչերիկցի Քիւրտերուն մէջ, ընդհանուր ահ ու սարսափ տարածելով հայաբնակ գիւղերուն մէջ։ Այսօր ժողովուրդը աւելի քան երբեք անորմալ դրութեան անուրին կը հեծէ և կը հեւծի անդէն ու անտակ պաշտպան։

Այս առթիւ Ղարզանցի բոլոր քիւրտ ցեղապետներուն և հայ գիւղապետներուն ներկայութենէն օգտուելով տեղակալին փոխանորդը, Սղերդի Առաջն. Տեղապահ Կորիւն վրդ.ի ձեռքով յաջողած է մէկ մէկ մէճիտ կորզել հայ գիւղապետներէն, ժողովրդեան կողմէ հանրագրութիւն մը կնքել տալու և Պոլիս հեռագրելու համար, որպէս զի արդի փոխանորդը իբր մնայուն տեղակալ պաշտօնավարէ Ղարզանի մէջ։ Ղարզանի քրդական զուլումներուն այս առաջին շարքը թերի պիտի մնար, եթէ սակայն Սղերդի Առաջն. Տեղապահին կողոպուտները չգային լրացնել զայն։ Ինչպէս արդէն կռահեցիք, Կորիւն վրդ. միջոցէ մը ի վեր թեմական այցելութեան ելլելով, աղքատ ժողովուրդը անխղճօրէն կողոպտելէ զատ, քիւրտ աւազակապետներէն ալ տասանորդ կը հաւաքէ ի վարձ անոնց չռայլած պաշտպանութեան, իր մտերիմ բարեկամին՝ Սիւլէյման փաշային առջեւ։ Զնայելով հայ շինականին նիւթական արգահատելի ինկածութեան և կրթական անմխիթար վիճակին, 450 ղրուշ եւս հաւաքած է գաղթականներէ, ըսելով. «Կ. Պոլիս կը ղրկեմ որ օրը օրին Երեսփ. Ժողովին մէջ անցած դարձածները ձեզ հաղորդուին հեռագրով։»

Կորիւն վրդ., իբր ճարպիկ մարդ, թեմական աղայական այս բարեպատեհ — ի հարկէ իրեն նկատմամբ — այցելութեան առթիւ իւրովսանն աշխատութիւն ու ջանք չխնայեց նաեւ Շէրիաթի քլիւպին կազմակերպութեան ի նպաստ, առ հասարակ բոլոր Հայ գիւղապետները Ջօգ հաւաքել տալով և մասնաւորապէս արձանագրուիլ հրամայելով անոնց։ Բայց մեր արթուն գիւղապետները, իբր հեռագրի ծախք մէկմէկ մէճիտ ընծայելէ ետք, գիտցած են խոհեմութեամբ որ և իցէ հեռագիր կամ հանրագրութիւն չստորագրած՝ ետեւէ ետեւ կծիկը դնել և Ջօգէ հեռանալ։

Իրերու այս անկերպարան վիճակին մէջ Թուրք Մամուլը կրնայ հաւատք չընծայել Հայի մը տեղեկութեանց, տեղական իշխանութիւնները կրնան հերքել զանոնք

Թուրքաց անարգ ավարառութեամբը, սահմանադրական կառավարութիւնն ալ իր յարաճուն զբաղմանց մէջ թերեւս չուզէ ըսել Ապտիւլաէլիմի մը կողմէ հեռաւոր իր հողին արձակուած սլաքներուն խուլ վշվշոցը, նկատելով որ ռուսի անհատական ակար և ապարդիւն փորձեր են ատոնք, բայց չահեկան է գիտնալ թէ ազգ. կեդր. պատկ. վարչութիւնն ինչ ընթացք պիտի բռնէ արդեօք սա չնորհալի Կորիւն վրդ.ի անորակելի ձեռնածութիւններուն հանդէպ. մինչեւ ե՞րբ հացակարօտ աղքատ ժողովուրդին հաչուոյն կ'ուզէ պարարել զայն: Հերիք չե՞ն անոր խորած և օղիի գաւաթով ու անբարոյականութեամբ մսխած նպաստի դրամները և գործած աններելի մեղքերուն չափը չլեցուեցա՞ւ: Միթէ անբաւակա՞ն կը գտնէ Սղերդի կրօն. և քաղ. կրկին ժողովներուն ամբաստանութիւնները և ժողովուրդին անընդհատ բողոքները: Եթէ Կորիւն վրդ. Սրապեան մոլութեանց ծովին մէջ յանդուգն լողորդ մըն է և հետեւապէս անխուսափելի կղերական մը, ինչու ուրեմն Սղերդի աղքատացնպաստները ուղղակի հոն չեն ղրկուիր և Տիգրանակերտի առաջնորդարանին վերին հսկողութեան կ'ենթարկուի անոնց բաչխումը: Դարձեալ կարելի՞ է բացատրել թէ ինչ բարեմասնութիւններ գտեր է Կորիւնի անձին վրայ որ մոլութեանց մարմնացումն է: Ինչո՞ւ Սղերդի Գաւառ. ժողովոյ թախանձագին պնդումներուն հակառակ կ'ուզէ պահել զայն Սղերդի մէջ և տակաւին կը սպասէ որ Տ. Գէորգ վրդ. երթայ անձամբ քննէ և տեղեկագրէ: Ինչ, միթէ կը յուսա՞յ տարբեր և նպաստաւոր խօսք ստանալ այն չնորհոնակին նկատմամբ: Մէկալ, եթէ Սղերդի նորակազմ Վարչական Ժողովները վստահութիւն չեն ներշնչեր, ինչո՞ւ կը թոյլատրուի անոնց պաշտօնավարութիւնը, զուր տեղ և պատուոյ դէմ չէ՞ ժողովական աթոռներուն վրայ երթալ բազմիլ լոկ ցոյցի համար, և խոլ քմահաճոյքի մը ծառայելու համար: Կամ զանոնք թող հեռացնէ առաջնորդարանէն և կամ պաշտօնանկ ընէ անոնց տեղապահ ըրած ծրիակները որ իր ապականեալ վարքուբարքով և վնասակար ընթացքով ամբողջ վիճակի մը բարոյական և նիւթական չէնքը կործանելու բնոյթն ունի:

Խոնարհաբար պիտի առաջարկէի Կորիւնը Սղերդէն հեռացնել և անոր յաջորդ կարգել նախկին Տեղապահ Փառէն վրդ. Մելքոնեանը, որ երբ սիրոցաւ, սակաւախօս և կրթասէր եկեղեցական մը, կարող պիտի ըլլայ փութկոտ ուղղութեամբ և հաստատ կռուանի մը վրայ դնել Սղերդի առաջնորդական գործերը և բարեկարգել վարժարանները, որոնք գրեթէ փակուած են հիմա: ԹՐԱԿ

Սիվաճ, 20 մարտ 1909

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ.— Սօֆիայի լրագիրները կ'ըսեն թէ ամէնէն առաջ Ռուսիոյ կայսրը և Ռումանիոյ Թագաւորը չնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեր են Ֆերտինանտ Թագաւորին, որ զայնս ստացեր է Ֆիլիպէ: Ռումանիոյ Թագաւորին հեռագիրը միանգամայն պատասխան մը կը կազմէ չնորհաւորական այն հեռագրին զոր Ֆերտինանտ Թագաւորը ուղղած էր Կարոլ Թագաւորին ծննդեան 70րդ տարեդարձին առթիւ: Նիքոլա կայսերէն զատ Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարար Պ. Իզվոլսքի հեռագիր մը ուղղեց Պուլկարիոյ նախարարապետ Պ. Մալինովի, իր չնորհաւորութիւնները յայտնելով Պուլկարիոյ անկախութեան ճանչնման առթիւ: Պ. Իզվոլսքի ծանոյց Բեդերսպուրկի պուլկար գործակատար Պ. Սէմէնդովսքի-Քուրիլլոյի թէ Ռուսիա բացարձակապէս կը ճանչնայ Պուլկարիոյ անկախութիւնը:

—Ֆրանսայի նախագահ Պ. Ֆալիէռ վայլը չնորհաւորական հեռագիր մը պիտի ուղղէ Ֆերտինանտ Թագաւորին՝ Թուրքեւպուլկար բանակցութեանց բարեբաստիկ ելքին համար: Արտաքին գործոց նախարար Պ. Բիչոն ալ չնորհաւորական հեռագիրներ պիտի ուղղէ թէ՛ Ֆերտինանտ Թագաւորին և թէ Պուլկարիոյ նախարարապետ Պ. Մալինովի:

—Բեդերսպուրկի պուլկար գործակատարը ծանոյց պուլկար կառավարութեան թէ Ռուսիա ճանչցած է Պուլկարիոյ անկախութիւնը:

—Կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարար Պ. Բիչոն պաշտօնապէս պիտի ծանուցանէ Բարիզի պուլկար գործակատարին թէ Ֆրանսա կը ճանչնայ Պուլկարիոյ անկախութիւնը:

ՌՈՒՍԻՈՅ Տումայէն մէջ նախագահը ծանոյց թէ հարիւրէ չափ երեսփոխաններէ ստորագրուած առաջարկութիւն մը ներկայացուած է Պուլկարիոյ Սոպրանիէին չնորհաւորելու՝ Պուլկարիոյ անկախութեան ճանաչման առթիւ: Աջակողմը բողոքեց, յայտարարելով որ Տուման իրաւունք չունի արտաքին քաղաքականութեան խառնուելու: Ատոր վրայ նախագահը ըսաւ թէ իր անունով չնորհաւորութիւններ պիտի ուղղէ Սոպրանիէի նախագահին, առանց խնդիրը քուէի դրուելու: Այդ միջոցին ժողովին մէջ աղմուկ ելաւ:

ՍԻՐՊԻԱՅԷՆ Սօֆիա ժամանած ուղեւորներ կը գանգատին այն խոչընդոտումներէն և քմահաճ արարքներէն որոնց կ'ենթարկուին Սերպիայէն անցնող ուղեւորները՝ սերպ երկաթուղիին պաշտօնեաներուն կողմէ: Ամէնէն աւելի աւստրիացի ուղեւորներն են որ կ'ենթարկուին այդ վիճակին: Վերջերս աւստրիացի երկու կիներ, որոնք Սօֆիա-Վիէննա միջազգային գիծին վրայ կը ճամբորդէին, Սերպիոյ մէջ հարկադրուեր են դրամական վճարում մը ընել՝ սերպ կառախումբի մը մէկ կառուղիին բռնութիւններէն ազատելու համար:

ՊԵՏԵՐՍՊՈՒՐԿԷՆ կը հեռագրեն թէ Նէվայի ու Լատոկայի ջրանցքները ջրհեղեղի սպառնալիքին տակ կը նկատուին:

ՕՍՄ. ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

Ի՛ՆՉ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

ՖԷԹՎԱՆԵՐ

ՍՈՒԼԹԱՆԸ ԽԵՆԴԵՆԱԼՈՒ ՄՕՏ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏ ՄԻԱՑԱԾ

Ծերակոյտը և Երեսփ. ժողովը երէկ գումարուեցան Ազգային Ընդհանուր Ժողով կազմելով:

Ներկայ էին 200 երեսփոխաններ և 25 ծերակուտականներ: Իրիկուան երեսփոխաններուն թիւը 220ի յանգած էր. բացակայ էին անոնք միայն որ կանոնաւոր արձակուրդ առած էին: Աչքի կը զարնէր Իսմայիլ Հագգը պէյի բացակայութիւնը, և կը քննադատուէր: Ժամը 2 1/2ին (Ը. Ե.) երեսփոխան Մագլիահ էֆ., Երեսփ. ժողովոյ դիւանադպիրը, կը ծանուցանէ թէ Ազգ. Ժողովը դռնփակ տեղի պիտի ունենայ: Բեմ կ'ելլայ և կ'ըսէ.

«Ցանունն պաշտօնակիցներուս կը խնդրեմ որ բոլոր անոնք որ մաս չեն կազմեր Երեսփ. ժողովին և Ծերակոյտին, բարեհաճին դուրս ելլել ժողովասրահէն:»

Այս հրաւէրը սիրով կ'ընդունուի և բոլոր օտարները դուրս կ'ելլեն:

Օրագրողները, որ պարտէզը հաւաքուած էին, երկարատեւ ծափահարութիւններ լսեցին, և ուրախութեան խելայեղ աղաղակներ. «Կեցցէ Սահմանադրութիւն, կեցցէ ազատութիւն»:

Երեսփոխանները և Ծերակոյտի անդամները հաւաքուելուն պէս՝ այդ գումարման Ազգային Ընդհանուր Ժողովի հանգամանքը ընդունած են, ընդ նախագահութեամբ Ծերակոյտի նախագահ Սայիտ փաշայի:

Վիճաբանութեան չսկսած, Մուսթաֆա պէյ, որ վերջին դէպքերէն յետոյ Երեսփ. Ժողովի նախագահ ընտրուած էր, իր հրաժարականը տուեր է, ըսելով որ ժողովին ճշմարիտ նախագահը Ահմէտ Րիզա պէյն է, որուն հրաժարականը խլուեցաւ սուիններու ճնշումին տակ: Ժողովը ջերմապէս կը ծափահարէ: Ահմէտ Րիզա պէյ կը հրաւիրուի երթալ բազմիլ Սայիտ փաշայի քովը:

Ժողովին մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնները խիստ գաղտնի պահուած են, միայն սա յայտնի եղած է որ Ազգ. Ժողովը զբաղած է պատրաստութեամբը հետեւեալ յայտարարութեան, պաշարման բանակին չարժումին օրինաւոր հանգամանք տալու համար.

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԳԻՐ ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Ծերակոյտը և Երեսփ. Ժողովը 1325 Ապրիլ 9ի Եշ. օրը, ժամը 8ուկէսին Այսթէֆանոս, իբր Ազգ. Ընդհ. Ժողով գումարուելով միաձայնութեամբ սա որոշումները տուեցան.—

«325 տարւոյ Մարտ 31ի Գշ. օրը Պոլսոյ մէջ սկսած բռնակալական ցաւալի դէպքովը Օսմ. Սահմանադրութեան տրուած հարուածը և այս կերպով գլուխ ցցած բռնապետութիւնը, չնորհիւ Աստուծոյ, բոլորովին ջնջելու, Սահմանադրութիւնը ապահովելու, երկրին անդորրութիւնը վերահաստատելու և ամրապնդելու, և դէպքին հեղինակները ըստ Շէրիի և օրինաց պատժելու մասին պաշարման բանակին կողմէ հրատարակուած յայտարարագրին պարունակութիւնը կը վաւերացնէ Ազգ. Ընդհ. Ժողովին կողմէ: Բանակին չարժումին ալ ազգին իղձերուն համաձայն ըլլալով, ամէն ոք պէտք է հնազանդի. ասոր հակառակողները ամէն պարագայի պատասխանատուութեան ենթակայ պիտի ըլլան: ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

1325 Ապրիլ 9

Երէկուան ժողովին գումարումէն առաջ, խանդավառ և սրտաչարժ ցոյցեր եղած են Ահմէտ Րիզա պէյի: Բոլոր հաւանող երեսփոխանները կը համբուրէին իրենց նախագահը. պատուաւոր Իւլէմաներ, ձեռքով մօրուքով և փաթթոցով, գրեթէ բռնի կը համբուրէին Ահմէտ Րիզա պէյի ձեռքը: Կեսարիոյ երեսփոխան Բաթիւ էֆ. չկրնալով զսպել իր յուզումը հեծկլտանքներով իյնէր նախագահին գիրկը:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Նէոլոգոս կը հրատարակէ հետեւեալ չահեկան տեսակցութիւնները ներկայ նախարարներուն հետ:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՄԵԾ ԵՊԱՐՔՈՍԸ

Թէվֆիք փաշա հետեւեալը յայտարարեր է.

«Ժողովուրդը վախնալու բան չունի: Քանի մը օր եւս և ամէն բան պիտի վերջանայ ամէնահաճոյ կերպով: Մինակ մամուլը պէտք է որ անհիմն լուրեր չհրատարակէ: Սահմանադրութիւնը հաստատուն է:»

—Զօրքերը ե՞րբ պիտի մեկնին, կը հարցնէ խմբագիրը:

—Զօրքերը պիտի մնան Այսթէֆանոս և չպիտի մեկնին մինչեւ որ բանակցութիւնները չվերջանան: Միայն Նաւատորմը պիտի մեկնի մարզանքներ կատարելու համար:

—Տէրութեանց միջամտութեան մասին ալ չատ բաներ կ'ըսեն:

—Բանակցութիւնները մենք առանձինն կը վարենք:

Մեծ-Եպարքոսը հուսկ ուրեմն կը յայտնէ թէ կացութիւնը վրդովիչ չէ: Սակայն բան մը չըսեր բանակցութեանց մասին:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Րիֆաթ փաշա, հարցափորձուելով, կ'ըսէ.

—Կացութիւնը կարծուածին չափ տագնապալի չէ: Փառք Աստուծոյ, բան մը չպատահեցաւ: Ներկայ պարագաներուն մէջ, մամուլը զգուշանալու էր մտացածին լուրեր տալէ: Րումէլիի բանակը քանի մը օր ալ պիտի մնայ մայրաքաղաքին մօտերը և յետոյ քիչ քիչ պիտի հեռանայ:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԾՈՎԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Ծովային նախարար Հաճի Էմին փաշա կ'ըսէ.

—Հանդարտութիւնը կը տիրէ և բարեկարգութիւնը չպիտի խանգարուի:

—Շատ բաներ կ'ըսուի Նաւատորմին մարդոցը վրայ:

—Պարզ ըսի ըսաւներ են: Կարգապահութիւնը կը տիրէ նաւատորմին մէջ:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՇԷՅԽ-ՈՒԼ-ԻՍԼԱՄԸ

Խմբագիրը կը հարցնէ թէ ո՛ր աստիճան ճիշդ են Գահաժառանգի մասին ըսուածները: Շէյխ-իւլ-իսլամը կը պատասխանէ.

—Ստութիւններ են: Մենք բան մը չենք գիտեր:

Ի՛ՆՉ Կ'ԸՍԷ ԱՏԻԼ ՊԷՅ

Ներքին գործոց նախարարի խորհրդականը ժպտալով պատասխաներ է:

—Կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ ամէնուրեք!!!:

ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հաւաստեն թէ Սուլթանը չորեքչաբթի գիչերուընէ ի վեր ջղային բուռն տագնապներու մատնուած է: Կը ծանուցուի նաեւ թէ ուզեր է իր որդին Պիւրհանէտտին էֆէնտին Քորֆու ղրկել՝ իր մեծարանքները մատուցանելու համար Գերմանիոյ կայսեր: Ժամանա՞կ է մեծարանքներ մատուցանելու և արդեօք ուրիշ բանի մը համար չէ՞ որ Պիւրհանէտտին էֆ. Քորֆու կ'երթայ:

—Քուրիէ տ'Օրիան կ'ըսէ թէ Սուլթանը մտային խանգարումներ կ'ունենայ, որոնք մտահոգութիւն կը պատճառեն զինքը դարմանող բժիշկներուն:

ԵԸԼՏԸԶԻ ՎԱՇՏԵՐԸ

Սպայ մը, որ երէկ Եըլտըզի պահակազօրքէն հեռացած էր, յայտարարած է թէ Եըլտըզի հինգ վաշտերուն սպաներուն մեծ մասը դասալիք եղած է և թէ զինուորները այնքան վհատած են որ սկսած են զէնքերնին վար դնել:

'ԹԱՆԻՆ,,

Թանին լրագիրը, որուն գրասենեակները Թալանի տրուեցան Պոլսոյ աւարառուներու կողմէ, կը հրատարակուի Սելանիկի մէջ խմբագրապետութեամբ Պոլսոյ երեսփոխան Հիւսէյին Ճահիտ պէյի:

ՊԱՅՐԱՄԻ ՄԱՀԻԿԸ

Ժէնի Կազէդա այս խորագրին տակ հետեւեալը կը գրէ.—

«Ազգին կարօտագին աչքերը բաւական ատենէ ի վեր երբ մահիկ մը տեսնելու կը սպասէին, Ցաւիտենականին չնորհը մեծ լոյս մը ծագեցուց: Մահիկին տեսնուելովը որոշուած Պայրամը մէկ քանի օրուան կը կարօտի: Այդ ճշմարտութեան արեւին ծագելովը օսմ. ազգին արժանանալիք Պայրամը մշտնջենական պիտի ըլլայ: Այդ փրկարար լոյսը, երէկ, Ընդհանուր Ժողովին մէջ լուսաւոր աւիշի մը պէս դէպ ի երկինք բարձրացաւ: Զգլիկները բացարձակապէս չեն կրնար տոկալ անոր ակնախտիղ ճառագայթներուն. մշտնջենապէս պահուըտելու պիտի հարկադրուին: Երեսուն տարիէ աւելի հայրենիքին հորիզոնը ծածկող սեւ ամպերը, այլ եւս չվերադառնալու համար, անհետանալու դատապարտուեցան: Ազգին քաչած զրկումները բաւական եղան: Մեր ենթակայ եղած տառապանքները, եթէ ազգային դաստիարակութեան պէտք ունէին, այդ նպատակն ալ ձեռք բերուեցաւ: Օսմանցիները այլ եւս փառաւոր ու քաղաքակրթեալ ազատական կեանքի մը արժանի ըլլալու կատարելութեան հասան: Այդ պարագան այնքան պարտաւորիչ բացարձակ արդիւնք մըն է որ անոր առաջ գալուն և ոչ մէկ ոյժ կրնայ արգելք ըլլալ. կարելի ալ չէ որ յապաղի: Ի՛նչպէս չփառաւորուինք որ օսմ. ճակատագիրը անյուսալի յառաջդիմութեան մը չաւիղին մէջ տանող երէկուան ընկերական միջադէպը, մեզի համար զարգացման ընդարձակ ասպարէզ մը բացած է: Այդ պարագան փառաւոր ու մշտնջենական յիչատակ մը կը կազմէ. Նաեւ բոլորովին կը ջնջէ երեսուներկու տարի առաջ ազգին ճակատին վրայ դրուած նախատանաց արատը, ինչ որ առանձինն կը կազմէ պատմական փառաւոր իրողութիւն մը: Օսմ. տէրութեան կործանմանը յառաջաբանները պատրաստող պարտութեան այդ ձախող հաւաստիքը երեսուն երկու տարիէ ի վեր ամէն օր անգամ մը եւս աւելցող անկման յառաջաբանը եղած է: Հոն ստորագրուեցաւ նաեւ ազգին գլխուն բռնացող արիւնարբու Զգլիկին դժբախտութեան վճռագիրը, որով այդ

հին ցաւերը մոռցնելիք փայլուն ապագայի մը ծագումովը, Օսմանցիները չնորհաւորութեան արժանի եղան: Ապագան չատ փայլուն է և իր ամբողջ պայծառութեամբը մերն է:»

ՄԱՀՄՈՒՏ ՇԷՎՔԷԴ ՓԱՇԱՅԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Րումէլիի ընդհանուր քննիչ և Գ. զօրաբանակին հրամանատար Մահմուտ Շէվքէդ փաշա, որ վերջին միջադէպին վրայ ստանձնած է հայրենասիրական չարժման ընդհանուր ոյժին հրամանատարութիւնը, իր հետ ունենալով Բ. զօրաբանակին հրամանատար Սալիհ փաշան, սպայակոյտի նախագահ Ալի փաշան, Թնդանօթաձիգներու հրամանատար Հասան Րիզա փաշան և ուրիշ չատ մը բարձրաստիճան սպաներ, մասնաւոր կառախումբով Այսթէֆանոս ժամանեցին: Մանաստըրի Օսմ. Մ. ու Յ. Քոմիթէին նախագահ գնդապետ Կալիպ պէյ, Գ. զօրաբանակին նախագահ Բէրքէվ փաշա և ուրիշ սպաներ, ինչպէս նաեւ Թնդանօթարանի վերատեսուչ Խուրշիտ փաշա դիմաւորեցին զինուորական այդ մարմինը: Մահմուտ Շէվքէդ փաշա և իր հետ գտնուողները կայարանին մօտ եղած պարմը երթալով հոն խորհրդակցեցան զիրենք դիմաւորող զինուորական մարմնոյն հետ: Մահմուտ Շէվքէդ փաշա ու հետը գտնուողները, նոյն տեղի զինուորները աչքէ անցընելէ ետքը, ընդհանուր բանակատեղը վերադարձան:

ՕՍՄ. ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ԱՅՍԹԷՖԱՆՈՍ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Օսմ. նաւատորմը զոր կը կազմեն Մեսուտիէ ու Ասարը Թէվֆիք զրահաւորները, Ֆէդհի Պիւլէնտ յածանաւակը, Բէյքը Շէվքէդ Թօրփիլահալածը և Սդամպոլ զրօսանաւը, երէկ, Պէշիկթաշի առջեւէն ճամբայ ելլելով Այսթէֆանոս ժամանեցին և կարգաւ խարսխեցին ծովեզերքը: Մեճիտիէ յածանաւակն ալ իրիկուան ժամ 12ին մօտ անոնց քով գնաց: Այսթէֆանոս մեծ ոգեւորութեան մէջ էր և ժողովրդեան ստուար բազմութիւն մը ծովեզերքէն կը դիտէր օսմ. մարտանաւերը: Ատոնց ժամանմանը միջոցին նիստ կը գումարէր Ազգային Ընդհանուր Ժողովը: Օսմ. նաւատորմը չրջան մը պիտի կատարէ Միջերկրականի մէջ: Օսմ. մարտանաւերը երբ Այսթէֆանոս ժամանեցին, անոնց հրամանատարներէն ոմանք ցամաք ելլելով Ազգային Ընդհանուր Ժողովին մատուցին Նաւատորմին հնազանդութիւնը ու յարգանքները: Ատոնք գնահատմամբ ու չնորհակալութեամբ ընդունուեցան Ընդհանուր Ժողովին կողմէ: Ժողովին կողմէ պատուիրակութիւն մը նաւատորմը երթալով փոխադարձ չնորհակալութիւն յայտնեց: Այդ պատուիրակութիւնը կը կազմէին Ծերակոյտի անդամ Ղազի Ահմէտ Մուխթար փաշա, Մէհմէտ Ալի փաշա ու Սանիպ էֆ. և Երեսփ. Ժողովէն Գրրգքիլիսէի երեսփոխան Մուսթաֆա Արիֆ պէյ, Տրապիզոնի երեսփոխան Իզզէդ պէյ ու Իզմիրի երեսփոխան Սէյիտ պէյ:

ՍՈՒԼԹԱՆԸ ԿԸ ՅԱՆՁՆԷ ՄԱԿԵԴՈՆԻԱՆ

Սէրվէդը Ֆիւնունի մէջ հետեւեալը կը կարդանք.

«Ստոյգ աղբիւրէ առնուած տեղեկութեան մը նայելով, Սուլթանը աւստրիական դեսպան Բալլավիչինի մարքիզին դիմեր և փափաք յայտներ է որ աւստրիական բանակը գրաւէ Մակեդոնիան: Դեսպանը խնդիրը Վիեննա հաղորդեր է: Եպարքոսը իմանալով հարցուցեր է Սուլթանին, որ պատասխաներ է թէ դեսպանին հետ կարեւոր բանի մը վրայ չէ տեսակցած: Եպարքոս, Վիեննայի օսմ. դեսպան Րէչիտ փաշայի միջոցաւ, տեղեկութիւն ուզեր է Աւստրիոյ-Հունգարիոյ արտաքին գործոց նախարարութենէն, որ պատասխաներ է թէ խնդիրը ճիշդ է, սակայն Աւստրիոյ կառավարութիւնը բոլորովին մերժեր է այդ առաջարկութիւնը: Ազգը հիմա պատասխանի կը սպասէ արտաքին գործոց նախարարութենէն:»

ՕՍՄ. Մ. ԵՒ Յ. ՔՈՄԻՏԷԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Օսմ. Մ. ու Յ. Քոմիտէին ընդհանուր կեդրոնէն հետեւեալ հեռագիրը ուղղուած է բոլոր նահանգներուն մէջ գտնուող իր ճիւղերուն.

«Մեր յեղաչրջման բարեբաստիկ թուականէն մէկ ամիս առաջ, խաֆիյէներու ամէնէն չարագործներէն և լրտեսներու նշանաւորներէն Իսմայիլ Մահիր ու Սադէք փաշաներուն հետ հայրենասէրները բնաջինջ ընելու համար Սելանիկի մէջ կազմուած յանձնաժողովին անդամ ու պալատան նախորդ թիկնապահներէն Սիքքէզէն Ֆէդդահ Էֆէնտիզադէ Եուսուֆ փաշա Զադալճայի մէջ ձերբակալուեցաւ, երբ իր անիծապարտ բաղձանքները իրականացնելու համար Սելանիկ կ'երթար՝ մեր յարգելի կրօնաւորներուն տարազը հագած: Այդ անձը հրակողութեամբ հոս ղրկուեցաւ: Այս պարագան աւետելով ի գիտութիւն, կը ծանուցանենք թէ մեր անմեղ ու պարզամիտ ժողովուրդը խաբելու ձեռնարկելու համար ի՛նչ տեսակ միջոցներու կը դիմուի. նաեւ կը յանձնարարենք արթուն գտնուիլ և այդ կարգի անձերու կարեւորութիւն չտալ:»

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

Ազատութեան բանակին թիւը հետզհետէ կը չատնայ: Այսթէֆանոս գտնուողներուն մէջ կան ամէն կողմերէ եկած կամաւորներ: Ալպանիոյ ազնուականներէն Ջրրչիս պէյ, եղբայրը՝ Պայրամ Ֆէհմի պէյ և ուրիշներ իրենց հետեւորդներով Այսթէֆանոս կը գտնուին:

—Պեզմը Ալէմ չոգենաւին սպաները ու նաւաստիներ երդման սա գիրը ստորագրած են.—

«Ուխտ և երդում ըրած ենք մեր Սահմանադրութիւնը ու օրինաւորութիւնը պահպանելու համար չարժման մեր օսմ. բանակին հետ մինչեւ մեր արեան վերջին կաթիլը թափելու:»

—Սէյֆ ու Գալէմ չաբաթաթերթին հիմնադիր և սպայակոյտի հազարապետ Բէֆիք պէյ ու նկարիչ գեր-հազարապետ Հիւսնի պէյ իրենց կողմէ պատրաստուած Կ. Պոլսոյ քարտէսներէն 100 օրինակ նուիրեցին ազատութեան բանակին յառաջապահներուն՝ դիւրութեան համար:

—Երէկ, պաշարման բանակը ջոկատներու միջոցաւ գրաւել տուաւ Բասըրնայլասըի, Նէնիհանի և Բաչա-Զայիրիի բարձունքները: Գիշերը, բազմաթիւ ջոկատներ յառաջացան անտառներուն մէջէն՝ գրաւելու համար Ճէնտէրէի կիրճը: Շրջանիկ չարժումը կը տարածուի:

—Ազատութեան բանակին սպայակոյտը որոչեց որ զինուորները մայրաքաղաք չմտնեն, որպէս զի արիւնհեղութիւն տեղի չունենայ, սակայն չատ մօտէն պիտի պաշարեն մայրաքաղաքը և Բեազըրխանէէն պիտի ուղղուին դէպի Եըլտըզ՝ զէնընկէց ընելու այդ տեղի զինուորները որոնք վեց հազար հոգի են և հաւատարիմ մնացած Սուլթանին:

— Պաշարման բանակին աջ թեւին հրամանատար կարգուեցաւ հազարապետ Եուսուֆ Րաճիս պէյ: Ատոնք երէկ գրաւեցին Մաքրիքէօյի բարձունքները:

—Ազատութեան բանակին զինուորները միչտ կը յառաջանան: Մէկ քանի ջոկատներ Մասլաք ժամանած են: Ատոնք որոնց հետ կան թնդանօթաձիգներ, իրիկուան դէպի Պալթա Լիման յառաջացան:

— Ցոյն երեսփոխաններէն Բոսթանթինիտի, Ծուներս, Նալի ու Սալդա էֆ.ները, առջի օրը, առաջին անգամ ըլլալով այցելեցին Այսթէֆանոսի բանակատեղը, ուր տեսակցեցան Ահմէտ Րիզա ու Էնվէր պէյերու հետ: Էնվէր պէյ յայտարարեց երեսփոխաններուն թէ բնաւ վտանգ մը չկայ և թէ իրենց ընտանիքները պէտք է հանգիստ ըլլան:

—Ազատութեան բանակին յառաջապահները Էտիրնէ Գափուէն դուրս տեսան սպաներ և տասը զինուորներ, որոնք հետազօտութիւններ կը կատարէին: Յառաջապահները ձերբակալեցին զանոնք և ընդհ. բանակատեղը ղրկեցին:

—Իզմիրի մէջ ալ կան ազատութեան բանակին վերաբերող զինուորներ:

—Սխալ է այն լուրը թէ ազատութեան բանակին մէջ իտալացի կամաւորներ ալ կը գտնուին:

—Ազատութեան բանակը առ այժմ ունի 96 թնդանօթ, որոնց չատերը արագահարուած են:

—Այսթէֆանոսի մէջ ազատութեան բանակին յառաջապահներուն ոստիկան-զինուորները տասը լրտեսներ ալ ձերբակալեցին: Կառախումբերէն ելլող ուղեւորները խիստ հսկողութեան մը ենթարկուած են:

—Մակեդոնիայի պուլկար քոմիտէն սա յայտարարութիւնը ուղղած է Սելանիկի կեդրոնի Պուլկարներուն.

«Սիրելի հայրենակիցներ. ձեր բարոյական աջակցութիւնը մի՛ զլանաք օսմ. յեղափոխութեան: Անոր նպատակը համաձայն է մեր բաղձանքին: Այդ յեղափոխութեան հետեւանքով Պալքանի մէջ անդորրութիւնը և ռամկավար կառավարութիւն մը պիտի հաստատուին: Այդ կերպով համաձայնութիւն պիտի գոյանայ Պալքանի ցեղերուն միջեւ:»

—Զադալճայի կառավարիչը, ազատութեան բանակին մօտենալուն վրայ, իրար անցած ու իր ընտանիքը հեռացուցած է, որով խուճապ և երկիւղ առաջ եկած է: Զադալճա ժամանող յառաջապահները, այդ պատճառով, զայն ձերբակալեցին:

—Զրոյց կայ թէ ազատութեան բանակէն մաս մը Պէյքոզ անցած է և պիտի գրաւէ Անատոլըի կողմերուն կարեւոր կէտերը:

—Երէկ ազատութեան բանակին պատկանող զինուորներ 39 վակոններով Քիւչիւք Չէքմէճէ ժամանեցին: Երէկ առտու վեց հեծելագունդեր Հալքալըի մօտերը տեսնուած են. երկու ուրիշ հեծելագունդեր ալ Այա-Մամայի մօտերը: Առջի գիշերն ալ 52 վակոն ժամանեցին՝ իւրաքանչիւրը 70ական զինուորով. իրենց վրանները Ֆլորիա թողելով, դէպ ի Հալքալը յառաջացան:

—Եւրոպական կառախումբերը յապաղումներու կ'ենթարկուին: Արեւելեան Ճեպընթացը, երէկ, հինգ ուղեւոր միայն ունէր:

—Ազատութեան բանակը օխան երեք ղրուչէն գնեց կաթի ամաններ պարունակող վեց սայլեր Տէրվէնտի մէջ, որոնք դէպ ի Կ. Պոլիս կուգային:

ՍԷԼԱՄԼԸՔԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօրուան Սէլամլըքի արարողութիւնը կատարուելու համար՝ Եըլտըզի պաշտօնեաներուն կողմէ պաշտպանողական միջոցներու ձեռնարկուած է երէկ գիշերուընէ ի վեր:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօրուան համար հրաւէր ուղղած է քաղաքական կուսակցութեանց՝ խորհրդակցելու համար ներկայ տագնապին վրայ: Օսմ. քաղաքական կուսակցութեանց դաչնակից մարմինը յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ: Զանազան լրագիրներու խմբագիրներ այսօրուան նիստին հրաւիրուած են:

⁂ Հնչակեան կուսակցութիւնը մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած է Զաթալճա, Րումէլիի զօրքերը ողջունելու համար: Մեծ պատիւներով ընդունուած է այդ պատուիրակութիւնը, որ յայտարարած է թէ չատ մը Հայ կամաւորներ պատրաստ էին ծառայելու Րումէլիի բանակին մէջ: Հրամանատարը չնորհակալութիւն յայտնած է Հայ ազգին այդ պատրաստակամութեան համար:

ՏԷՐՎԻՇ ՎԱՀԴԷԹԻԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Դադրած Վօլքան թերթի խմբագրապետը՝ Տէրվիշ Վահդէթի, երկրին անդորրութիւնը խանգարող չատ մը յօդուածներ հրատարակած ըլլալուն համար, ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէր քանի մը օրէ ի վեր: Երէկ ոստիկանութիւնը իմանալով որ Վահդէթի ռուսական Օտեսա չոգենաւով խոյս կուտայ, Իզմիրի ոստիկանութեան գրուեցաւ հարկ եղած միջոցները ի գործ դնելու՝ փախստականը չոգենաւէն դուրս հանելու համար Իզմիր հասնելուն պէս: Տէրվիշ Վահդէթի բնիկ Կիպրոսցի է: Պետական պաշտօնարանի մը մէջ քարտուղար եղած, բայց յետոյ ճամբուած է իր յոռի ընթացքին համար: Յետոյ Ջէմանի թերթը հրատարակած է: Վեց-եօթը տարի առաջ Պոլիս գալով 400 ղրուշ ամսաթոշակով պաշտօնատան մը մէջ ծառայած է և ուրիշ պաշտօններ ալ վարած է: Գիշեր մը, չափազանց գինովցած, Սիրքէճիի մէջ ժողովուրդ հաւաքելով իր գլուխը, սկսեր է կրօնական հատուածներ ուղղել: Ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուելով Տիարպէքիր ղրկուած է: Վերջերս հոնկէ մայրաքաղաք դառնալով սկսած էր հրատարակել Վօլքանը, որուն մէջ մոլեռանդութիւնը գրգռող յօդուածներ կը գրէր ազդու ոճով մը: Տէրվիշ Վահդէթի քանի մը ամիս առաջ հիմնած էր Ճէմիէթ Մուհամմէտիէ անուն կրօնական ընկերակցութիւն մը, Շէրիաթի գործադրութիւնը պահանջող: Վերջին րէաքսիոնէրական չարժումին պարագլուխներէն մէկը եղած է Տէրվիշ Վահդէթի:

ԴԵՍՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ԸՆԹԱՑՔԸ

[illegible] կ'ըսէ.— «Մեր մասնաւոր տեղեկութեանց նայելով, Եպարքոսին կողմէ քանիցս եղած ապահովիչ յայտարարութեանց վրայ, օտար տէրութեանց դեսպանները զգուշաւոր ընթացքի մը կը հետեւին: Դեսպանները ծանուցին Եպարքոսին թէ կը փափաքին որ Օսմ. Տէրութիւնը իր անձնական ոյժովը կարգադրէ խնդիրները: Այսուհանդերձ տէրութիւնները որոշած են ի հարկին պէտք եղած միջոցները ձեռք առնել՝ իրենց հպատակները պաշտպանելու համար:

Կ. ՊՈԼՍՈՅ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐՈՒՆ ԵՐԴՈՒՄԸ

Ինչպէս ծանուցուեցաւ, Կ. Պոլսոյ զինուորները երէկուընէ սկսած են երդում ընել: Շէյխ-իւլ-Իսլամը, Ֆէդվա Էմինին և Տէրս Վէքիլին, երէկ, գրեթէ կէսօրին, պատերազմական պաշտօնարանը գացին, ուր ընդունուեցան Կ. Պոլսոյ հրամանատար Համտի փաշայի, Ա. զօրաբանակին հրամանատար Նավէր փաշայի և ուրիշ բարձրաստիճան զինուորականներու կողմէ: Շէյխ-իւլ-Իսլամը և հետեւորդները ուղղակի գացին նոյն պաշտօնարանին մզկիթը, ուր զինուորները հետզհետէ երդում ըրին՝ հպատակելու Շէրիի ու Սահմանադրութեան, բացարձակապէս հնազանդելու իրենց պետերուն հրամաններուն և հաւատարիմ մնալու ազգին: Նիզակաւոր հեծելազօրքերը և ջրհանկիր զինուորներն ալ իրիկուընը երդում ըրին: Երդման արարողութիւնը վաղն ալ պիտի չարունակէ միչտ Շէյխ-իւլ-Իսլամին ներկայութեամբը:

ՍՈՒԼԹԱՆ ՀԱՄԻՏ

Բչ. իրիկուն ամբողջ նախարարները գացեր ըսեր են Սուլթանին թէ պէտք է հրաժարի. Ապտիւլ Համիտ յօժարեր է, պայմանով որ իր կեանքին խնայուի: Բանակը պայման չընդունիր:

⁂ Վերջին պահուն Քոմիթէին և Սուլթանին միջեւ բանակցութեանց միջնորդը եղեր է ռուս դեսպան Պ. Զինովիէվ:

⁂ Սուլթանը Հիլմի փաշան իր քով կանչեր է, պաղատելու որ Քոմիթէին մօտ միջնորդէ ու փորձանքը անցընէ: Բայց Հիլմի փաշա հիւանդութիւն կեղծեր է և չէ գացեր Եըլտըզ: Մասնաւորապէս չատ աղաչեր է ֆրանսական և անգլիական դեսպաններուն, որպէս զի արգելք ըլլան: Զօրքերը իրենք խնդրեր են Շէյխ-իւլ-Իսլամէն որ հրաժարման Ֆէթվան պատրաստէ:

⁂ Նիազի պէյ ինք ուղղակի հեռագրեր է Րէչատ էֆ.ին՝ պատրաստ ըլլալ կառավարութիւնը ստանձնելու:

⁂ Ֆէթվան պատրաստուեր է հետեւեալ կերպով.— «Կրնա՞յ մէկը թագաւորել, քանի որ ա՛յնքան չարիքներ հասցուցած է երկրին:—Պատասխան.—Ո՛չ»:

Սուլթան Ազիզին համար ալ սա ֆէթվան տրուած էր.— «Կրնա՞յ թագաւորել մէկը, որ ինքզինքը այնքան չռայլութիւններու կուտայ և Պետութեան դրամը կը վատնէ:»

Սուլթան Մուրատին համար ալ սա ֆէթվան տրուած էր.— «Իր բոլոր մտաւոր կարողութիւններուն տէր չեղող մէկը կրնա՞յ Սուլթան ըլլալ:»

⁂ Քոմիթէն և բանակը բացարձակապէս որոչեր են Սուլթանը գահընկէց ընել, թէ՛ Շէրիով և թէ զինուորական միջոցով: Սուլթանը միչտ ընդդիմացեր է և սակայն տեսնելով որ իր սպառնալիքը անօգուտ է, դարձուցեր է անուչութեան և կ'ուզէ համոզել: Նոյն իսկ Քոմիթէին յանձներ է զէնքը թելադրողներուն ցանկը: Սակայն այս ալ բաւական չէ եղեր բանակը իր որոչումէն ետ դարձնելու: Ասոր վրայ Սուլթանը դիմեր է աւստրիական դեսպանատան, խնդրելով որ զինքը Պոլսէն փախցնեն: Դեսպանատունը մերժեր է: Ասոր վրայ Սուլթանը, որ ամէն յոյս կորսնցուցած էր այլեւս, դարձեալ կ'սկսի բանակցիլ բանակին հետ: Կը խոստանայ հրաժարիլ, պայմանաւ որ իր կեանքը չնորհուի իրեն և Երեսփ. Ժողովը չարունակէ վճարել իրեն՝ իբր վերնապէս յատկացուցած ամսաթոշակը, 25,000 ոսկի:

⁂ Կ'ըսուի թէ Քոմիթէն որոչած է Սուլթանուհիներուն ահագին պաչարը Պալատէն այլուր ցրուել, աւելի օգտակար կերպով մը ծառայելու համար ազգին, իբր մայր և իբր կին:

⁂ Վայրկեանէ վայրկեան կը սպասուի Րէչատ էֆ.ի իբր Սուլթան հռչակումը: Արդի Սուլթանը Ապտիւլ-Համիտ իրեն բնակավայր պիտի ընտրէ Թօփգաբուի պալատը իբր «իքամէթէ մէճպուր», դարավերջիկ անիմանալի բացատրութիւն մը և գործողութիւն մը որուն հնարիչը ըլլալու փառքը կը վայելէ ինկող Սուլթանը:

փոխական Կուսակցութիւնը այդ քաղուկը եղած է և պիտի ըլլայ ապագային, խորտակելու համար բէժիմ մը որ նախատինք է բովանդակ աշխարհի համար։

«Բաշութիւն մաղթելով ձեզի, սիրելի ընկերներ, կը յայտնենք մեր անկեղծ եւ անձնուէր բարեկամութեան զգացումները։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԴՐՕՇԱԿԻ»

11 Փետր. 1909 (Դրօշակ)

ՄՈՒՇԻ ԵՒ ՄԻՒՍ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ԿԱՐՕՏ ՀԱՅ ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

Հայաստանի մէջ, մանաւանդ արեւելեան գաւառները և Մուշ տիրող տարապայման աղքատութեան, սովին ու հայ հողագործներու ստիպուած է և լծկան կենդանիներէ զուրկ ըլլալուն համար՝ սակէ առաջ օսմ. երեսփոխաններու կողմէ քանիցս նախորդ դահլիճին ուշադրութիւնը ...

տարակեց որով իրենց ցեղակիցներուն յիշեցնելով համերաշխ ապրելու պէտքն ու անհրաժեշտութիւնը, բացարձակապէս կարգիլէ անոնց խաբեպատիր խռովարարներու ականջ կախելը և այդ տեսակ անխոհեմ ընթացքի մը գտնուիլը։ Պ. Վահան Քէհեաեան երէկ մինչեւ իրիկուն քիւրտ երեւելիներուն հետ շրջեցաւ քիւրտերու համախմբման կեդրոնները ուր յորդորներ կարդացին։ Քիւրտ քլիւպը յոր դորական հեռագիրներ ուղղեց նաեւ գաւառի քիւրտ պէյերուն։

ՈՒՐՖԱՅԻՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ.—«Նոր տարւոյ զինուորական տուրքը գանձելու համար կառավարութեան կողմէ եղած պահանջման և ճնշման դէմ բողոքելու համար Օսմ. Խորհրդարանին ու Ազգ. Պատրիարքարանին՝ այլեւայլ գաւառներէ ինչպէս նաեւ Ուրֆայէ քաշուած հեռագիրներու ակնարկելով, Արեւելքի 7042 թիւի Ազգ. Լուրերու բաժնին, ...

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ "ԱՐԵՒԵԼՔ„Ի

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱԿԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՊՈԼՍՈՅ ԶՕՐԱՆՈՑՆԵՐԸ ԱՆՁՆԱՏՈՒՐ

ԻԲԼԻՔԽԱՆԷԻ ԳՐԱՒՈՒՄԸ

ԿԵՑՑԷ ՔԱՋԱՐԻ ԲԱՆԱԿԸ

Երէկ իրիկուն Ազատութեան բանակին յառաջապահները Քեադըթխանէի բարձունքը հասած էին արդէն, և Բերայի բնակիչները անհամբերութեամբ կը սպասէին բանակին Բերա մտնելուն։ Այս սպասու կանուխ, ժամը 11ին մօտ, երբ սակուին Բերա հանդարտօրէն կը քնանար, յանկարծ արագ հրացանաձգութիւն մը սկսաւ Շիշլիի կողմէն։ Ազատութեան բանակն էր որ Բերա կը մտնէր։ Նախ առանց ընդդիմութեան Շիշլիի հեծելազօրաց զօրանոցը անձնատուր եղաւ Ազատութեան բանակին. բանակը Շիշլիէն սկսաւ իջնել. Հարպիյէի զօրանոցը հազիւ տասը վայրկեանի դիմադրութենէ մը ետք անձնատուր եղաւ։ Յետոյ բանակը պաշարեց Թաշ-Գըշլան և Թօբճի գըշլան, որը երկու անգամ անձնատուութիւն կեղծելով ազատարար բանակին վրայ կրակ բրին. բայց վերջին անգամ, թնդանօթաձգութիւնը շարունակելով և ...

ԿԵՑՑԷ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

*** Դաշնակցութեան կողմէ Տօքթ. Ցնտգլեան, Կարմիր խաչի ընկերուհիներ, եւ Հնչակեան Կուսակցութեան կողմէ Պ. Ճանկիւլեան ու քանի մը բժիշկներ վիրաւորները դարմանելու փութացին։

*** Հրացանաձգութիւններու ատեն ձերբակալուեցան բազմաթիւ սօֆթաներ, քիւրտեր և լազեր, որոնք կը փորձէին ազատութեան բանակին շարքերուն մէջ մտնել։ Վրաներնէն գտնուեցան զէնքեր։

*** Պաշարող բանակը մայրաքաղաքի բոլոր զօրանոցները գրաւած ըլլալով ձեռնարկած է Եըլտըզի անձնապահ զօրքերը պաշարելու, որոնցմէ ոմանք անձնատուութեան դրօշ պարզած են արդէն։

*** Էնվէր և Նիազի պէյերը Բերայի մէջ ամէն կողմէ խանդավառ ընդունելութեան կ'արժանանան։

*** Ժողովուրդէն ոչ ոք է մեռած և կորուստ չկայ, միայն Բերայի մէջ հայ մը պատահմամբ վիրաւորուեցաւ և «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի ...

*** Պոլսոյ, Բերայի և միւս արուարձաններու զօրանոցներն ու պահականոցները պզտիկ ընդդիմութիւններէ վերջ անձնատուր եղած են։

... նակը 6 թնդանօթներով Պէշիքթաշի վրայ քալեց Եըլտըզի պաշարմանը սկսելու համար։

Բռնաւորին վերջին ժամը հասած է։

Կ. Պոլիս, 11/24 Ապրիլ 1909։

...ՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

... նինք թէ պատկառելի գումար մը պիտի կրնայ արտադրել։

*** Բ. Դուռը Ատանայի իշխանութեանց հեռագրով հրահանգ տուաւ որ դիւրացնեն Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ ղրկուած պատուիրակներուն գործը։

*** Ատանայէն Լեւոն Հերայեր գրուած նամակ մը կ'ըսէ թէ՝ վերջին դէպքերուն հետեւանքով 50,000 ոսկիի վնաս եղած է, զոր պիտի տուժէ կառավարութիւնը։

*** Սըվազէն ապրիլ 21 թիւով կը հեռագրեն. Սըվազի և Հալէպի նահանգներուն մէջ քիւրտ և չէրքէզ ցեղեր ամէն կողմ շրջելով կաւրեն գիւղերը, ...

... օգնութիւն հասցուի իրենց։ Բնակիչները մերժեր են այն մարմինը, որ յորդոր կարդալու համար հոն գացած էր։

ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ

Ազեվի դժբախտ և վրդովեցուցիչ դէպքերու թիւ «Դրօշակի» խմբագրութիւնը պարտք համարեց իր եղբայրական զգացումը եւ համակրութիւնը արտայայտող հետեւեալ նամակը ուղղել Ռուս Սօցիալիստ-Յեղ. Կուսակցութեան Պարիզի մարմնին, մի կուսակցութիւն, որ ռուսական վերջին յեղափոխութեան գործում ամենամեծ ...

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՍՕՖԻԱ, 22 ապրիլ.— Վէչէրնա Բօսթայի բաժին նայելով, չարժուն բանակին հրամանատար Հիւսէին Հիւսնի փաշա յայտարարեր է թէ Ժէօն-Թուրքերը դիտմամբ բանակցութիւնները կ'երկարաձգեն Եըլտըզի հետ։ Անոնց նպատակն է բոլոր զօրքերը հասցնել տեղւոյն վրայ։ Որոշած են գահընկէց ընել Սուլթանը, պատժել վերջին պետական հարուածին հեղինակները, մէջը ըլլալով նաեւ հոճաները։ Կ. Պոլսոյ զօրքերն ալ պիտի փոխուին։

ՓԱՐԻԶ.—Հետեւակազօրքի վաշտ մը խուժած է կառավարական պաշտօնատունը, Շէրիաթը հռչակելով։ Ֆրանսական պաշտպանեալները ֆրանսական հիւպատոսարանը ապաստանած են։

...

ապագային կենսական շահերուն վրայ հիմնուած։

Վաղը կը հրատարակուի «Ծաղիկ» շաբաթաթերթը երգիծական ամենաճոխ բովանդակութեամբ։

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆ

ՓԱԿՈՒՄ, Ապրիլ 9/22

Օսմ. Փոխ. Միացեալ 4 %	Օ. Ո.	100	15
Ամենէն բարձր գին	»	100	29
Ամենէն վար գին	»	100	11
Բուռմէլի Երկաթուղի գոց	Ֆր.	171	25
Ամենէն բարձր գին	»	172	25
Ամենէն վար գին	»	171	—

ԲԱՑՈՒՄ, Ապրիլ 10/23

Օսմ. Փոխ. Միացեալ 4 % Փ.Կ.	Օ. Ո.	100	27
» » » ժամը 6ին	»	100	27
Բուռմէլի Երկաթուղի	Ֆր.	171	75
» » ժամը 6ին	»	171	75
Թարափ Կ. Պոլսոյ	»	432	
Անատ. Երկթ. Պարտք. Ա. սերի	»	509	—
» » » Բ. սերի	»	507	—
» » բաժնեթուղթ.	Ա. Ո.	15	15
Շիրքէթի Խայրիէ	»	38	—
Շիրքէթի Խայրիէի Համիտիէ	»	1	40
Օսմ. Ապահ. Ընկ.	»	4	15
Օսմ. ծխախոտ		15	15
Թրամուէյ բաժնեթուղթ		6	95
» ժուիսանս		3	20
» պարտաթուղթ		490	—
Թրամուէյ	Ֆր.	59	50
Տէրքոսի Ջուրի Ընկ.		311	—
Գալիա Գարասայան		415	—
Միտիլլի Պանքա	Օ. Ո.	4	40
Նէճիպ Քէօֆա Թրամ. բաժնեթղթ.	»	2	—
Սալօնիքի Պանքա		122	—
Թուրքական առանձնաշնորհեալ		23	—
» սովորական		20	—
Թարափ Իզմիրի		585	—
Լոնտրա	Ֆր.	55	50
Զարթոնք	»	19	—
Թմէտի Ցանուբէ Լոմբարտեան հին		289	—
» » » նոր		254	50

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ, ԱՐԱՆՑ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ՏՂՈՑ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ

ԹԻՐԻՆԿ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՂԱԼԱԹԻԱ

Ներկայ անտարբ սովորամոլութեամբը, սահմանադրական կառավարութիւնն ալ իր յարաճուն զբաղմանց մէջ թերևս չուզէ բռնել Աբտիւլհամիտի մը կողմէ հեռուեալ իր հօտին արձակուած ալաքներուն խուլ վշվշոցը, նկատելով որ սոսկ անհատական ակամբ և ապարդիւն փորձեր են ատոնք, բայց չահեկան է գիտնալ թէ ազգ. կեդր. պատկ. վարչութիւնն ինչ ընթացք պիտի բռնէ արդեօք սա չնորհալի Կորիւն վրդ.ի անորակելի ձեռնածութիւններուն հանդէպ. մինչև ե՞րբ հացակարօտ աղքատ ժողովուրդին հաչուոյն կ՚ուզէ պարարել զայն։ Հերիք չե՞ն անոր խորած և օղիի գաւաթով ու անբարոյականութեամբ մսխած նպաստի դրամները և գործած աններելի մեղքերուն չափը չլեցուեցա՞ւ։ Միթէ անբաւակա՞ն կը գտնէ Սղերդի Կրօն. և Քաղ. կրկին ժողովներուն ամբաստանութիւնները և ժողովուրդին անընդհատ բողոքները։ Եթէ Կորիւն վրդ. Սրապեան մոլութեանց ծովին մէջ յանդուգն լուղորդ մըն է և հետևապէս անխուսափելի կղերական մը, ինչու ուրեմն Սղերդի աղքատացնպաստները ուղղակի հոն չեն ղրկուիր և Տիգրանակերտի առաջնորդարանին վերին հսկողութեան կ՚ենթարկուի անոնց բաշխումը։ Դարձեալ կարելի՞ է բացատրել թէ ինչ բարեմասնութիւններ գտեր է Կորիւնի անձին վրայ որ մոլութեանց մարմնացումն է։ Ինչո՞ւ Սղերդի Գաւառ. ժողովոյ թախանձագին խնդրումներուն հակառակ կ՚ուզէ պահել զայն Սղերդի մէջ և տակաւին կը սպասէ որ Տ. Գէորգ վրդ. երթայ անձամբ քննէ և տեղեկագրէ։ Ինչ, միթէ կը յուսա՞յ տարբեր և նպաստաւոր խօսք ստանալ այն չնորհունակին նկատմամբ։ Մէկալ, եթէ Սղերդի նորակազմ Վարչական ժողովները վստահութիւն չեն ներշնչեր, ինչո՞ւ կը թոյլատրուի անոնց պաշտօնավարութիւնը, զուր տեղ և պատռյ դէմ չէ՞ ժողովական ատեաններուն վրայ երթալ բազմիլ լոկ ցոյցի համար, և խոլ քմահաճոյքի մը ծառայելու համար։ Կամ զանոնք թող հեռացնէ առաջնորդարանէն և կամ պաշտօնանկ ընէ տեղապահ ըսուած ծրիակերը որ իր ապականեալ վարքուբարքով և վնասակար ընթացքով ամբողջ վիճակի մը բարոյական և նիւթական չէնքը կործանելու բնոյթն ունի։

Խոհեմաբար պիտի առաջարկէի Կորիւնը Սղերդէ հեռացնել և անոր յաջորդ կարգել նախկին Տեղապահ Փառէն վրդ. Մելքոնեանը, որ իբր սիրուած, սակաւախօս և կրթասէր եկեղեցական մը, կարող պիտի ըլլայ փափաքելի ուղղութեամբ և հաստատ կռուանի մը վրայ դնել Սղերդի առաջնորդական գործերը և բարեկարգել վարժարանները, որոնք գրեթէ փակուած են հիմա։

ԹՐԱԿ

Սիլվան, 20 մարտ 1909

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ.— Սօֆիայի լրագիրները կ՚ըսեն թէ ամենէն առաջ Ռուսիոյ կայսրը և Ռումանիոյ թագաւորը շնորհաւորական հեռագիրներ ուղղեր են Ֆէրտինանտ թագաւորին, որ զայն ստացեր է գիշերը։ Ռումանիոյ թագաւորին հեռագիրը միանգամայն պատասխան մը կը կազմէ շնորհաւորական այն հեռագրին զոր Ֆէրտինանտ թագաւորը ուղղած էր Կարօլ թագաւորին ծննդեան 70րդ տարեդարձին առթիւ։ Նիքոլա կայսրէն զատ Ռուսիոյ արտաքին գործոց նախարար Պ. Իզվոլսքի հեռագիր մը ուղղեց Պուլկարիոյ նախարարապետ Պ. Մալինովի, իր շնորհաւորութիւնները յայտնելով Պուլկարիոյ անկախութեան ճանաչմանը առթիւ։ Պ. Իզվոլսքի ծանոյց Բեդերսպուրկի պուլկար գործակատար Պ. Սէմէնդովսքի-Քուրիլոյի թէ Ռուսիա բացարձակապէս կը ճանչնայ Պուլկարիոյ անկախութիւնը։

—Ֆրանսայի Նախագահ Պ. Ֆալիէռ վաղը շնորհաւորական հեռագիր մը պիտի ուղղէ Ֆէրտինանտ թագաւորին՝ թուրք-պուլկար բանակցութեանց բարեբաստիկ ելքին համար։ Արտաքին գործոց նախարար Պ. Բիշոն ալ շնորհաւորական հեռագիրներ պիտի ուղղէ թէ՛ Ֆէրտինանտ թագաւորին և թէ Պուլկարիոյ նախարարապետ Պ. Մալինովի։

—Բեդերսպուրկի պուլկար գործակատարը ծանոյց պուլկար կառավարութեան թէ Ռուսիա ճանչցած է Պուլկարիոյ անկախութիւնը։

—Կ՚ըսուի թէ Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարար Պ. Բիշոն պաշտօնապէս պիտի ծանուցանէ Բարիզի պուլկար գործակատարին թէ Ֆրանսա կը ճանչնայ Պուլկարիոյ անկախութիւնը։

ՌՈՒՍԻՈՅ Տումային մէջ Նախագահը ծանոյց թէ հարիւրի չափ երեսփոխաններէ ստորագրուած առաջարկութիւն մը ներկայացուած է՝ Պուլկարիոյ Սոպրանիէն շնորհաւորելու՝ Պուլկարիոյ անկախութեան ճանաչմանը առթիւ։ Աջակողմը բողոքեց, յայտարարելով որ Տուման իրաւունք չունի արտաքին քաղաքականութեան խառնուելու։ Ասոր վրայ նախագահը ըսաւ թէ իր անունով շնորհաւորութիւններ պիտի ուղղէ Սոպրանիէի Նախագահին, առանց խնդիրը քուէի դրուելու։ Այդ միջոցին ժողովին մէջ աղմուկ ելաւ։

ԽԻՐՈՊԱՅԷՆ Սօֆիա ժամանած ուղևորներ կը գանգատին այն խուժանդումներէն և քմահաճ արարքներէն որոնց կ՚ենթարկուին Սերպիայէն անոնց ուղևորները՝ սերպ երկաթուղիին պաշտօնեաներուն կողմէ։ Ամէնէն աւելի աւստրիացի ուղևորներն են որ կ՚ենթարկուին այդ վիճակին։ Վերջերս աւստրիացի երկու կիներ, որոնք Սօֆիա-Վիեննա միջազգային գիծին վրայ կը ճամբորդէին, Սերպիոյ մէջ հարկադրուեր են դրամական վճարում մը ընել՝ սերպ կառախումբի մը մէկ կառուղիին բռնութիւններէն ազատելու համար։

ԲԵԴԵՐՍՊՈՒՐԿԷՆ կը հեռագրեն թէ Նէվայի ու Լատոկայի ջրանցքները քոլերայի սպառնալիքին տակ կը նկատուին։

ՕՍՄ. ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՊԱՇԱՐՄԱՆ ԲԱՆԱԿԸ

Ի՞ՆՉ ԿԸ ՅԱՅՏԱՐԱՐԵՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ

ՖԷԹՎԱՆԵՐ

ՍՈՒԼԹԱՆԸ ԽԵՆԴԵՆԱԼՈՒ ՄՕՏ

ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎ ԵՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏ ՄԻԱՑԱԾ

Ծերակոյտը և Երեսփ. Ժողովը երէկ գումարուեցան Ազգային Ընդհանուր Ժողով կազմելով։

Ներկայ էին 200 երեսփոխաններ և 25 ծերակուտականներ։ Իրիկուան երեսփոխաններուն թիւը 220ի յանգած էր. բացակայ էին անոնք միայն որ կանոնաւոր արձակուրդ ստացած էին։ Աչքի կը զարնէր Իսմայիլ Հագգը պէյի բացակայութիւնը, և կը քննադատուէր։ Ժամը 2½ին (Ը. Ե.) երեսփոխան Մազհար էֆ., Երեսփ. Ժողովոյ դիւանադպիրը, կը ծանուցանէ թէ Ազգ. Ժողովը դռնփակ տեղի պիտի ունենայ։ Բեմ կ՚ելլայ և կ՚ըսէ.

«Ցանուն պաշտօնակիցներուս կը խնդրեմ որ բոլոր անոնք որ մաս չեն կազմեր Երեսփ. Ժողովին և Ծերակոյտին, բարեհաճին դուրս ելլել ժողովասրահէն։»

Այս հրաւէրը սիրով կ՚ընդունուի և բոլոր օտարները դուրս կ՚ելլեն։

Օրագրողները, որ պարտէզը հաւաքուած էին, երկարատև ծափահարութիւններ լսեցին, և ուրախութեան խելայեղ աղաղակներ. «Կեցցէ՛ Սահմանադրութիւն, կեցցէ՛ ազատութիւն»։

Երեսփոխանները և Ծերակոյտի անդամները հաւաքուելուն պէս՝ այդ գումարման Ազգային Ընդհանուր Ժողովի հանգամանքը ընդուներ են, ընդ նախագահութեամբ Ծերակոյտի նախագահ Սայիտ փաշայի։

Վիճաբանութեան չսկսած, Մուսթաֆա պէյ, որ վերջին դէպքերէն յետոյ Երեսփ. Ժողովի նախագահ ընտրուած էր, իր հրաժարականը տուեր է, ըսելով որ Ժողովին ճշմարիտ նախագահը Ահմէտ Րիզա պէյն է, որուն հրաժարականը խլուեցաւ սուիններու ճնշումին տակ։ Ժողովը ջերմապէս կը ծափահարէ։ Ահմէտ Րիզա պէյ կը հրաւիրուի երթալ բազմիլ Սայիտ փաշային քովը։

Ժողովին մէջ կատարուած խորհրդակցութիւնները խիստ գաղտնի պահուած են. միայն սա յայտնի եղած է որ Ազգ. Ժողովը զբաղած է պատրաստութեամբը հետևեալ յայտարարութեան, պաշարման բանակին շարժումին օրինաւոր հանգամանք տալու համար.

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐԱԳԻՐ
ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Ծերակոյտը և Երեսփ. Ժողովը 1325 Ապրիլ 9ի Եշ. օրը, ժամը 8ուկէսին Այ-Սթէֆանոս, իբր Ազգ. Ընդհ. Ժողով գումարուելով միաձայնութեամբ սա որոշումները տրուեցան.—

«325 տարւոյ Մարտ 31ի Գշ. օրը Պոլսոյ մէջ սկսած բռնակալական ցաւալի դէպքովը Օսմ. Սահմանադրութեան տրուած հարուածը և այս կերպով գլուխ ցցած բռնապետութիւնը, շնորհիւ Աստուծոյ, բոլորովին ջնջելու, Սահմանադրութիւնը ապահովելով, երկրին անդորրութիւնը վերահաստատելու և ամրապնդելու, և դէպքին հեղինակները ըստ Շէրիի և օրինաց զսպելու մասին պաշարման բանակին կողմէ հրատարակուած յայտագրին պարունակութիւնը կը վաւերացուի Ազգ. Ընդհ. Ժողովին կողմէ։ Բանակին շարժումն ալ ազգին իղձերուն համաձայն ըլլալով, ամէն ոք պէտք է հնազանդի. ասոր հակառակողները ամէն պարագայի պատասխանատուութեան և պատիժի ենթակայ պիտի ըլլան։ ԱԶԳ. ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

1325 Ապրիլ 9

Երէկուան Ժողովին գումարումէն առաջ, խանդավառ և սրտաշարժ ցոյցեր եղած են Ահմէտ Րիզա պէյի։ Բոլոր հասնող երեսփոխանները կը համբուրէին իրենց նախագահը. պատկառելի իւլէմաներ, ճերմակ մօրուքով և փաթթոցով, գրեթէ բոնի կը համբուրէին Ահմէտ Րիզա պէյի ձեռքը։ Կեսարիոյ երեսփոխան Քասիմ էֆ. չկրնալով զսպել իր յուզումը հեծկլտուքներով ինկեր է նախագահին գիրկը։

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Նէոլոդոս կը հրատարակէ հետևեալ չահեկան տեսակցութիւնները ներկայ նախարարներուն հետ։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ՄԵԾ ԵՊԱՐՔՈՍԸ

Թէվֆիք փաշա հետևեալը յայտարարեր է.

«Ժողովուրդը վախնալու բան չունի։ Քանի մը օր ևս և ամէն բան պիտի վերջանայ ամէնախաղաղ կերպով։ Մինակ մամուլը պէտք է որ անհիմն լուրեր չհրատարակէ։ Սահմանադրութիւնը հաստատուն է։»

—Զօրքերը ե՞րբ պիտի մեկնին, կը հարցնէ խմբագիրը։

—Զօրքերը պիտի մնան Այսթեֆանոս և չպիտի մեկնին մինչև որ բանակցութիւնները չվերջանան։ Միայն Նաւատորմը պիտի մեկնի մարզանքներ կատարելու համար։

—Տէրութեանց միջամտութեան մասին ալ շատ բաներ կ՚ըսեն։

—Բանակցութիւնները մենք առանձինն կը վարենք։

Մեծ-Եպարքոսը հաւսկ ուրեմն կը յայտնէ թէ կացութիւնը վրդովիչ չէ։ Սակայն բան մը չըսեր բանակցութեանց մասին։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ԱՐՏԱՔԻՆ
ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Րիֆաթ փաշա, հարցափորձուելով, կ՚ըսէ.

—Կացութիւնը կարծուածին չափ տագնապալի չէ։ Փառք Աստուծոյ, բան մը չպատահեցաւ։ Ներկայ պարագաներուն մէջ, մամուլը զգուշանալու էր մտացածին լուրեր տալէ։ Ռումէլիի բանակը քանի մը օր ալ պիտի մնայ մայրաքաղաքին մօտերը և յետոյ քիչ քիչ պիտի հեռանայ։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ԾՈՎԱՅԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Ծովային նախարար Հաճի Էմին փաշա կ՚ըսէ.

—Հանդարտութիւնը կը տիրէ և բարեկարգութիւնը չպիտի խանգարուի։

—Շատ բաներ կ՚ըսուի նաւատորմին մարդոցը վրայ։

—Պարզ ըսի բսաւներ են։ Կարգապահութիւնը կը տիրէ նաւատորմին մէջ։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ՇԷՅԽ-ԻՒԼ-ԻՍԼԱՄԸ

Խմբագիրը կը հարցնէ թէ ո՛ր աստիճան ճիշդ են Գահաժառանգի մասին ըսուածները։ Շէյխ-իւլ-իսլամը կը պատասխանէ.

—Սուտութիւններ են։ Մենք բան մը չենք գիտեր։

Ի՞ՆՉ Կ՚ԸՍԷ ԱՏԻԼ ՊԷՅ

Ներքին գործոց նախարարի խորհրդականը ժպտաչուրթն պատասխաներ է։

—Կատարեալ անդորրութիւն կը տիրէ ամէնուրեք!!!

ՍՈՒԼԹԱՆԻՆ ԱՌՈՂՋՈՒԹԻՒՆԸ

Կը հաւաստեն թէ Սուլթանը չորեքշաբթի գիշերուընէ ի վեր ջղային բուռն տագնապներու մատնուած է։ Կը ծանուցուի նաև թէ ուզեր է իր որդին Պիւրհանէտտին էֆէնտին Քորֆու ղրկել՝ իր մեծաքանքները մատուցանելու համար Գերմանիոյ կայսեր։ Ժամանա՞կ է մեծարանքներ մատուցանելու և արդեօք ուրիշ բան մը համար չէ՞ որ Պիւրհանէտտին էֆ. Քորֆու կ՚երթայ։

—Քուրիէ տ՚Օրիան կ՚ըսէ թէ Սուլթանը մսայլին խանգարումներ կ՚ունենայ, որոնք մտահոգութիւն կը պատճառեն զինքը դարմանող բժիշկներուն։

ԵԸԼՏԸԶԻ ՎԱՇՏԵՐԸ

Սպայ մը, որ երէկ Եըլտըզի պահակազօրքէն հեռացած էր, յայտարարած է թէ Եըլտըզի հինգ վաշտերուն սպաներուն մեծ մասը դասալիք եղած է և թէ զինուորները այնքան վհատած են որ սկսած են զէնքերնին վար դնել։

‘ԹԱՆԻՆ„

Թանին լրագիրը, որուն գրասենեակները թալանի տրուեցան Պոլսոյ ապարասուններու կողմէ, կը հրատարակուի Սելանիկի մէջ խմբագրապետութեամբ Պոլսոյ երեսփոխան Հիւսէյին Ճահիտ պէյի։

ՊԱՅՐԱՄԻ ՄԱՇԻԿԸ

ՍԵՆի Կազէդա այս խորագրին տակ հետևեալը կը գրէ.—

«Ազգին կարօտագին աչքերը բաւական ատենէ ի վեր երբ մաշիկ մը տեսնելու կը սպասէին, Ցաւիտենականին շնորհը մեծ լոյս մը ծագեցուց։ Մաշիկին տեսնուելովը որոշուած Պայրամը մէկ քանի օրուան կը կարօտի։ Այդ ճշմարտութեան արևուն ծագելովը օսմ. ազգին արժանանալիք Պայրամը մշտնջենական պիտի ըլլայ։ Այդ փրկարար լոյսը, երէկ, Ընդհանուր Ժողովին մէջ լուսաւոր սիւնի մը պէս դէպ ի երկինք բարձրացաւ։ Ջղջիկները բացարձակապէս չեն կրնար տոկալ անոր ակնախտիղ ճառագայթներուն. մշտնջենապէս պահուըտելու պիտի հարկադրուին։ Երեսուն տարիէ աւելի հայրենիքին հորիզոնը ծածկող սև ամպերը, այլ ևս չկուտակուելու համար, անհետանալու դատապարտուեցան։ Ազգին քաշած զրկումները բաւական եղան։ Մեր ենթակայ եղած տառապանքները, եթէ ազգային դաստիարակութեան պէտք ունէին, այդ նպատակն ալ ձեռք բերուեցաւ։ Օսմանցիները այլ ևս փառաւոր ու քաղաքակրթեալ ազատական կեանքի մը արժանի ըլլալու կատարելութեան հասան։ Այդ պարագան այնքան պարտաւորիչ բացարձակ արդիւնք մըն է որ անոր առաջ գալուն և ոչ մէկ ոյժ կրնայ արգելք ըլլալ. կարելի ալ չէ որ յապաղի։ Ի՛նչպէս չփառաւորուինք որ օսմ. ճակատագիրը անյուսալի յառաջդիմութեան մը շաւղին մէջ տանող երէկուան ընկերական միջադէպը, մեզի համար զարգացման ընդարձակ ասպարէզ մը բացած է։ Այդ պարագան փառաւոր ու մշտնջենական յիշատակ մը կը կազմէ. նաև բոլորովին կը ջնջէ երեսուներկու տարի առաջ ազգին ճակատին վրայ դրուած նախատանաց արատը, ինչ որ առանձինն կը կազմէ պատմական փառաւոր իրողութիւն մը։ Օսմ. տէրութեան կործանմանը յառաջաբանները պատրաստող պարտութեան այդ ձախող հաւատքը երեսուն երկու տարիէ ի վեր ամէն օր անգամ մը ևս աւելցող անկման յառաջաբանը եղած է։ Հոն ստորագրուեցաւ նաև ազգին գրլխուն բռնացող արինարբու ջղջիկին դժբախտութեան վճռագիրը, որով այդ հին ցաւերը մոռցնելիք փայլուն ապագայի մը ծագումովը, Օսմանցիները շնորհաւորութեան արժանի եղան։ Ապագան շատ փայլուն է և իր ամբողջ պայծառութեամբ մերն է։»

ՄԱՀՄՈՒՏ ՇԵՎՔԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ԺԱՄԱՆՈՒՄԸ

Ռումէլիի ընդհանուր քննիչ և Գ. զօրաբանակին հրամանատար Մահմուտ Շէվքէթ փաշա, որ վերջին միջադէպին վրայ ստանձնած է հայրենասիրական շարժման ընդհանուր ոյժին հրամանատարութիւնը, իր հետ ունենալով Բ. զօրաբանակին հրամանատար Սալիհ փաշան, սպայակոյտի նախագահ Ալի փաշան, Թնդանօթաձիգներու հրամանատար Հասան Րիզա փաշան և ուրիշ շատ մը բարձրաստիճան սպաներ, մասնաւոր կառախումբով Այսթէֆանոս ժամանեցին։ Մանաստրի Օսմ. Մ. ու Յ. Քոմիտէ[...]

[illegible]

Նազիր և սպայակոյտի հազարապետ Բէֆիք պէյ ու նկարիչ գեր-հազարապետ Հիւսնի պէյ իրենց կողմէ պատրաստուած Կ. Պոլսոյ քարտէսներէն 100 օրինակ նուիրեցին ազատութեան բանակին յառաջապահներուն՝ դիւրութեան համար։

—Երէկ, պաշարման բանակը ջոկատներու միջոցաւ գրաւեց տուաւ Քասըմ-Եալլասըի, Եէնիքէօյի և Բաշա-Ջայիրիի բարձունքները։ Գիշերը, բազմաթիւ ջոկատներ յառաջացան անտառներուն մէջէն՝ գրաւելու համար Ճէնտէրէի կիրճը։ Շրջանիկ շարժումը կը տարածուի։

—Ազատութեան բանակին սպայակոյտը որոշեց որ զինուորները մայրաքաղաք չմտնեն, որպէս զի արիւնհեղութիւն տեղի չունենայ, սակայն շատ մօտէն պիտի պաշարեն մայրաքաղաքը և Բեազբերտխա-[...]

[illegible]

Առջի գիշերն ալ 52 վակոն ժամանեցին՝ իւրաքանչիւրը 70ական զինուորով. իրենց վրանները Ֆլորիա թողելով, դէպ ի Հալքալը յառաջացան։

—Եւրոպական կառախումբերը յապաղումներու կ՚ենթարկուին։ Արևելեան Ճեպընթացը, երէկ, հինգ ուղևոր միայն ունէր։

—Ազատութեան բանակը օխան երեք զրուչէն գնեց կաթի ամաններ պարունակող վեց սայլեր Տէրվէնտի մէջ, որոնք դէպ ի Կ. Պոլիս կուգային։

ՍԷԼԱՄԼԸՔԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօրուան Սէլամլըքի արարողութիւնը կատարուելու համար՝ Եըլտըզի պաշտօնեաներուն կողմէ պաշտպանողական միջոցներու ձեռնարկուած է երէկ գիշերուընէ ի վեր։

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այսօրուան համար հրաւէր ուղղած է քաղաքական կուսակցութեանց՝ խորհրդակցելու համար ներկայ տագնապին վրայ։ Օսմ. քաղաքական կուսակցութեանց դաշնակից մարմինը յայտարարութիւն մը պիտի հրատարակէ։ Զանազան լրագիրներու խմբագիրներ այսօրուան նիստին հրաւիրուած են։

⁂ Հնչակեան կուսակցութիւնը մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած է Չաթալճա, Ռումէլիի զօրքերը ողջունելու համար։ Մեծ պատիւներով ընդունուած է այդ պատուիրակութիւնը, որ յայտարարած է թէ շատ մը Հայ կամաւորներ պատրաստ էին ծառայելու Ռումէլիի բանակին մէջ։ Հրամանատարը շնորհակալութիւն յայտնած է Հայ ազգին այդ պատրաստակամութեան համար։

ՏԷՐՎԻՇ ՎԱՀՏԷԹԻԻ ՓԱԽՈՒՍՏԸ

Դադրած Վօլքան թերթի խմբագրապետը՝ Տէրվիշ Վահտէթի, երկրին անդորրութիւնը խանգարող շատ մը յօդուածներ հրատարակած ըլլալուն համար, ոստիկանութեան կողմէ կը փնտռուէր քանի մը օրէ ի վեր։ Երէկ ոստիկանութիւնը իմանալով որ Վահտէթի ռուսական Օտեսա շոգենաւով խոյս կուտայ, Իզմիրի ոստիկանութեան գրուեցաւ հարկ եղած միջոցները ի գործ դնելու՝ փախստականը շոգենաւէն դուրս հանելու համար Իզմիր հասնելուն պէս։ Տէրվիշ Վահտէթի բնիկ Կիպրոսցի է։ Պետական պաշտօնարանի մը մէջ քարտուղար եղած, բայց յետոյ ճամբուած է իր յոռի ընթացքին համար։ Ցեսոյ Ջէման թերթը հրատարակած է։ Վեց-եօթը տարի առաջ Պոլիս գալով 400 ղրուշ ամսաթոշակով պաշտօնատան մը մէջ ծառայած է և ուրիշ պաշտօններ ալ վարած է։ Գիշեր մը, չափազանց գինովցած, Սիրքէճիի մէջ ժողովուրդ հաւաքելով իր գլուխը, սկսեր է կրօնական հասաւածներ ուղղել։ Ոստիկանութեան կողմէ ձերբակալուելով Տիարպէ[...]

[illegible]

⁂ Ֆէթվան պատրաստուեր է հետևեալ կերպով. — «Կրնա՞յ մէկը թագաւորել, քանի որ ա՛յնքան չարիքներ հասցուցած է երկրին։—Պատասխան.—Ո՛չ»։

Սուլթան Ազիզին համար ալ սա ֆէթվան տրուած էր. — «Կրնա՞յ թագաւորել մէկը, որ ինքզինքը այնքան չռայլութիւններու կուտայ և Պետութեան դրամը կը վատնէ։»

Սուլթան Մուրատին համար ալ սա ֆէթվան տրուած էր. — «Իր բոլոր մտաւոր կարողութիւններուն տէր չեղող մէկը կրնա՞յ Սուլթան ըլլալ։»

⁂ Քոմիթէն և բանակը բացարձակապէս որոշեր են Սուլթանը գահընկեց ընել, թէ՛ Շէրիով և թէ զինուորական միջոցով։ Սուլթանը միշտ ընդդիմացեր է և սակայն տեսնելով որ իր սպառնալիքը անօգուտ է, դարձուցեր է անուշութեան և կ՚ուզէ համոզել։ Նոյն իսկ Քոմիթէին յանձներ է զէնքը թելադրողներուն ցանկը։ Սակայն այս ալ բաւական չէ եղեր բանակը իր որոշումէն ետ դարձնելու։ Ասոր վրայ Սուլթանը դիմեր է աւստրիական դեսպանատան, խնդրելով որ զինքը Պոլսէն փախցնեն։ Դեսպանատունը մերժեր է։ Ասոր վրայ Սուլթանը, որ ամէն յոյս կորսնցուցած էր այլևս, դարձեալ կ՚սկսի բանակցիլ բանակին հետ։ Կը խոստանայ հրաժարիլ, պայմանաւ որ իր կեանքը շնորհուի իրեն և Երեսփ. Ժողովը շարունակէ վճարել իրեն՝ իբր վեհապետ յատկացուցած ամսաթոշակը, 25,000 ոսկի։

⁂ Կ՚ըսուի թէ Քոմիթէն որոշած է Սուլթանուհիներուն ահագին պաշարը Պալատէն այլուր ցրուել, աւելի օգտակար կերպով մը ծառայելու համար ազգին, իբր մայր և իբր կին։

⁂ Վայրկեանէ վայրկեան կը սպասուի Րէշատ էֆ.ի իբր Սուլթան հռչակման։ Արդի Սուլթանը Ապտիւլ-Համիտ իրեն բնակավայր պիտի ընտրէ Թօփգաբուի պալատը իբր «իքամէթէ մէմուր», դարավերջիկ անիմանալի բացատրութիւն մը և գործողութիւն մը որուն հնարիչը ըլլալու փառքը կը վայելէ ինկող Սուլթանը։

*** Երէկ պատրաստութիւններ կը տեսնուէին Թօփ-Գափուի պալատան մէջ, որուն համար կ'ըսուի թէ գահընկէց Սուլթանին պիտի յատկացուի, ուր պիտի անցընէ իր վերջին օրերը։

*** Նոյէ Ֆրայէ Բրեսէի մէջ կը կարդանք.— Ապտիւլ Համիտի արիւնաքամ և անագորոյն տիրապետութիւնը, որ իր ահրած ժողովուրդներուն գլխուն անէծք մը դարձաւ, արժանաւոր վախճանին կը հասնի այս կերպով։ Ապտիւլ Համիտ պէտք է որ հրաժարէր, որովհետեւ ա՛լ իրեն համար ելքի ճամբայ չկար։ Նաւատորմին հրաման տրուած էր հսկողութիւն կատարել որ Ապտիւլ Համիտ ծովու ճամբով չկրնայ փախչիլ։ Վստահելի սպաներ դրըուած էին մարտանաւերուն մէջ։ Ապտիւլ Համիտ պէտք էր իյնար, որովհետեւ ալ այս անգամ չէր կրնար փախչիլ. բռնուեցաւ իր բռնաւորութեան ծուղակին մէջ իսկ իր կեղծիքները և իր երկդիմութիւնը այս անգամ իր թագը վրայ տալ տուին իրեն։ Մեծ ճիգեր ըրաւ դեսպաններուն դիւանագիտական օգնութիւն աղերսելու և ձեռք բերելու համար։ Բայց վերջապէս ա՛լ մտիկ չըրին իրեն, և հիմա պիտի երթայ իր ա՛յնքան զարհուրելի ու արիւնահոտ յիշատակներով անցուցած կեանքին յոգնած օրերը անցընելու Կ. Պոլսոյ կողմը հին պալատի մը կամ գաւառի մը բերդին մէջ, ուր ա՛յնքան անմեղներ փճացան իր ձեռքով, իր հրամանով։»

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ
ԵՐԷԿՈՒ ՆԻՍՏԸ

Երէկ Նախարարաց Խորհուրդը արտասովոր նիստ գումարեց։ Խորհուրդը մտադրութիւն ունէր պաշարման վիճակ յայտարարելու, ժողովրդեան յուզումը հանդարտեցնելու, և կեանքի ու ինչքի պահպանութիւնը ապահովելու համար։ Սակայն յետոյ նկատելով որ այդ բանը կրնայ թիւրիմացութիւն պատճառել, հրաժարած է այդ գաղափարէն։ Հինգուկէս ժամ տեւեց Նախարարաց Խորհուրդին նիստը և ի վերջոյ որոշուեցաւ յայտարարութիւն մը հրատարակել, սուտ զրոյցներէն ծագած մտահոգութիւնները փարատելու համար։ Նոյնպէս որոշուեցաւ Մասնաւոր մարմին մը ղրկել զօրանոցները, երդուընցնելու համար զինուորները որ իրենց պետերուն պիտի հնազանդին, և պիտի յարգեն ժողովրդեան կեանքն ու ինչքը։ Երդման բանաձեւը Ֆէթվա Էմինին կողմէ պիտի պատրաստուի։ Այդ մասնաւոր մարմինը կը կազմեն Շէյխ-իւլ-Իսլամը, Ֆէթվա-Էմինին, Տէրս-Վէքիլին, Սպայակոյտի նախագահ Իզզէթ փաշա, Բ. զօրաբաժնի հրամանատար Մէմտուհ փաշա և ուրիշ անձեր։ Առաջին զօրաբանակը յայտարարած է թէ չարժման բանակին հետ համաձայն է։ Նազըմ փաշա և Իզզէթ փաշա ներկայ էին Նախարարաց Խորհուրդի երեկուան նիստին։

ՎԵՐՋԻՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐԸ

Գուռբէ ս'Օռիան իր երէկուան թիւով կը հրատարակէ վերջին դէպքերու հեղինակներուն անունները, զորս Սուլթան Համիտը յանձներ է Օսմ. Քոմիդէին։

Ահաւասիկ այդ ցանկը.

Միւշիր Շաքիր փաշա, Ա. թիկնապահ Սուլթանին։

Դեր-ծովակալ Սայիտ փաշա, որդի նախկին Եպարքոս Քեամիլ փաշայի։

Բ. սենեկապետ Էմին պէյ։

Խալայճի պաշի Իլիաս պէյ։

Խալիս էֆ., նախկին խորհրդական անձնական գանձուն։

Նատիր աղա Գ. միւսահիպ։

Իսմայիլ Քէմալ պէյ Պէրաթի երեսփոխան։

Մուրատ պէյ Միզանի տնօրէն։

Մէվլանզատէ էֆ. Սէրպէսթի տնօրէն։

Նազիֆ Սուրուրի պէյ պետական Խորհուրդին նախկին անդամ։

Ալի Քէմալ պէյ, խմբագրապետ Իգտամի։

Տէրվիշ Վահտէդի Վոլքանի տնօրէն։

Տօքթ. Նուրէտտին փաշա՝ անձնական բժիշկ Սուլթանին։

Զրոյց կը շրջի թէ դեր-ծովակալ Սայիտ փաշա խոյս տուեր է իր գլուխը ազատելու համար։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Գաղզիւղի ժողովուրդը, իսլամ և ոչ-իսլամ, հեռագիր մը ուղղեր է ազատարար բանակի հրամանատարին, ըսելով թէ պատրաստ է ընել ամէն կերպ հայրենասիրական զոհողութիւններ և իբրեւ կամաւոր արձանագրուիլ Սահմանադրութեան բանակին։

—Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց մէկ քանի տպագրիչներ որոնք այս օրերս յաւելուածներ հանելով սուտ լուրեր կը տարածէին։

—Տէյլի Մէյլ Թղթակից Պ. Մաքսուէլ երէկ մայրաքաղաքս ժամանեց։

— Ոստիկանութեան Նախարար Ալի փաշա յայտարարեց օրագրողի մը թէ անդորրութեան պահպանման համար հարկ եղած միջոցները ձեռք առնուած ըլլալով, ժողովուրդը կրնայ դուռները բաց պահել։ Ալի փաշա հերքեց այն լուրը թէ ինք պալատ երթալով Սուլթանին հետ երկու ժամ տեսակցած ըլլայ։

—Մաքրիքէօյի շրջակայքը Վառոզաբանին պատէն ցատքող երկու փախթոտցուորներ ձերբակալուեցան։

—Կ. Պոլսէն Իզմիր գացող ուղեւորներէն Սօֆթայի տարազով երկու հոգի ձերբակալուեր են։ Ասոնց կարասիներուն մէջ գտնուեր են Շուրայի Իւմմէդի տպարանին վերաբերող նամակներ և գիրքեր։

—Այաթէֆանոսի Եօզինկ Քլիւպին անդամները որոշեցին, Օսմ. Երեսփ. ժողովին հոն գումարուելուն առթիւ, յիշատակարան մը դնել շէնքին վրայ։

—Ցունաց Պատրիարքը ծանոյց Ֆէնէրի յունական երկսեռ վարժարաններուն թէ հարկ չկայ փակելու։

—Հիլալ լրագիրը, որ երկու օրէ ի վեր կը հրատարակուէր, կարգ մը պատճառներով հարկադրուեր է դադրեցնել հրատարակութիւնը։

—Մաքսային վերատեսչութեան փոխանորդ կարգուեցաւ նոյն վերատեսչութեան օգնական Սըրրի պէյ։

—Ազատութեան բանակին հրամանատարը, հեռագիր մը ուղղելով Օսմ. Մ. ու Յ. Քոմիդէին Անատոլի մէջ ունեցած ճիւղերուն, հրաւիրեց զանոնք ձերբակալելու Ճէմիյէթի Մուհամմէտիէի պատկանող այն Սօֆթաները որոնք Հայտար Փաշայէն չոգեկառք նստած են։

—Ազատութեան բանակը մինչեւ երէկ իրիկուն 56 հոգի ձերբակալեց Սօֆթայի հագուստով։

—Երէկ, անգլիական, ֆրանսական, իտալական, սպանիական և սերպիական դեսպանները Բ. Դուռը երթալով Եպարքոսին հետ տեսակցութիւններ ունեցան օրուան կացութեան վրայ։ Պալատան սենեկապետ Րիզա պէյ Բ. Դուռը երթալով Եպարքոսին այցելեց։ Քաղաքապետն ու Ներքին գործոց Նախարարութեան խորհրդականն ալ, երէկ, երկար տեսակցութիւններ ունեցան նախարարապետին հետ։

—Սէրպէսթի խմբագրապետ Հասան Ֆէհմի պէյի սպանութիւնը զանազան անձերու կը վերագրուէր։ Osmanischer Lloyd կ'ըսէ թէ մարդասպանն է Ըլտըզի հրացանակիրներէն մէկը։

—Սէրպէսթի սապէս կը պատմէ Ահմէտ Րիզա պէյի փախուստը, երբ անցեալ չարթու զինուորական ապստամբութիւնը ծագեցաւ։ Դէպքին օրը, Ահմէտ Րիզա պէյ Մագրիքէօյէն Պոլիս իջնելով Բ. Դուռ հանդիպեր է։ Հոն ծանրակշիռ կացութեան տեղեկանալով՝ Պոլիս տան մը մէջ պահուըտեր է. քիչ յետոյ Պայազիտի կողմը ուրիշ տուն մը փոխադրուեր է։ Քանի մը օր մնալէն ետքը՝ Ահմէտ Րիզա պէյ, երկու անձնուէր երիտասարդներու ընկերակցութեամբ, Այ-Սթէֆանոս գացեր է, փառաւոր ընդունելութիւն մը գտնելով հոն։ Ահմէտ Րիզա պէյի ատենապետութենէ իբրապէս հրաժարած ըլլալու մասին տեղեկութիւն չկայ։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԸ

ԱՏԱՆԱՅԻ ՋԱՐԴԻ ԽՆԴԻՐԸ

Ամէն օր նոր նոր սրտաճմլիկ տեղեկութիւններ կը հասնին Ատանայի և շրջականերու ջարդի մասին և հետզհետէ կը պարզուի թէ Ըլտըզի անիծեալ բռնակալն է որ ամբողջ այս նոր ու ահաւոր ջարդը կազմակերպել տուած է, ինչպէս 1896ի հայկական կոտորածը։

Խառն Ժողովոյ և Նպաստից յանձնաժողովոյ համագումար նիստին որոշման համաձայն՝ Կիլիկիոյ տարաբաղդ աղէտեալներուն դրամական օգնութիւն հասցնելու նպատակաւ, համազգային օգնութեան յանձնաժողով մը կազմուած է որուն հայ անդամներն են Տեարք՝ Արամ Հալաճեան, Արշակ Շմաւոնեան, Արտաշէս Հիւրմիւզ, Գրիգոր Սինապեան, Գրիգոր Ֆէրհատ, Եդուարդ Գարակէօզեան, Զարեհ Տիլպէր, Թումիկ Կեսարեան, Հրանդ Շամտանճեան, Միհրան Մուրատեան, Մկրտիչ Մանուկեան, Սիմոն Գայսէրլեան։ Այս նորակազմ յանձնաժողովը, որուն կ'անդամակցէին հռոմէական և բողոքական ծանօթ ազգայիններ ալ, Տեղապահ Սրբազանին կողմէ հրաւիրուած է իր առաջին նիստը գումարելու վաղն առտու ժամը 2½ին, Բերայի Խորհրդարանը ուր պիտի զբաղի համազգային յանձնաժողովի մը կազմութեան վրայ, անդամակցութեան հրաւիրելով մայրաքաղաքիս պանքաներու տնօրէններու և առաջնակարգ սեղանաւորներէն Պ. Պ. Տրֆէս, Կորկոլի, Կէրսոն, Ժիռօ, Ուիթալ, Սիտէբլաէս, Մէխեան, Ռիչչի, Բառմ, Էլիասքօ և Թօյէտօ։ Այս երկու մարմինները միացած՝ պիտի ձեռնարկեն ընդհանուր հանգանակութեան մը որ տարակոյս չունինք թէ պատկառելի գումար մը պիտի կրնայ արտադրել։

*** Բ. Դուռը Ատանայի իշխանութեանց հեռագրով հրահանգ տուաւ որ դիւրացնեն Ազգ. Պատրիարքարանի կողմէ ղրկուած պատուիրակներուն գործը։

*** Ատանայէն Լէվանդ Հէրալտի գրըուած նամակ մը կ'ըսէ թէ՝ վերջին դէպքերուն հետեւանքով 50,000 ոսկիի վնաս եղած է, զորս պիտի տուժէ կառավարութիւնը։

*** Սըվազէն ապրիլ 21 թիւով կը հեռագրեն. Սըվազի և Հալէպի նահանգներուն մէջ քիւրտ և չէրքէզ ցեղեր ամէն կողմ շրջելով կաւրեն գիւղերը, արջառները կը յափշտակեն և տուներն ու ագարակները կրակի կուտան։ Այս տխուր կացութիւնը հետզհետէ կը ծաւալի։ Բ. Դուռնէն կը խնդրենք հայրենիքի անունով որ զօրք ղրկէ վերջ տալու համար այս անիշխանական վիճակին։

*** Քօզանի կառավարիչը հրաման ըստացաւ որպէս զի յայտարարութիւն մը ղրկէ շրջակայ գիւղաքաղաքներու և գիւղերու կրօնաւորներուն և ազդեցիկ անձերուն և յայտարարէ որ սէր և համերաշխութիւն քարոզեն տեղւոյն թուրքերուն և այլեւս արիւնայեղութեանց տեղի չտան։

*** Ռոտոսթոյի, Տարտանէլի և Տէտէ Աղաճի զօրագունդերը երբ Ատանա հասնին, հանրային ապահովութիւնը կատարելապէս պիտի վերահաստատուի եղեր։

*** Մարաշի բնակիչներուն մէջ ընդհարումը կը շարունակէ։ Երկու օր առաջ վիրաւորուած երեք հոգին մեռեր են։ Կը վախցուի որ Զէյթունցիներն ալ մասնակցին խռովութեանց։

*** Իսքէնտէրունէն ջոկատ մը զօրք ղրկուած է Խասա, ուր խռովութիւններէ կը վախցուէր։ Այդ զինուորները մինչեւ հիմա հոն հասած ըլլալու են։ Վտանգի մատնուած Հայերը պաշտպանելու համար Քիլիսէն զօրք ղրկուած է Խասա, ուրկէ երկու զօրախումբ Պաղչէի կողմը գացած են։ Նոր դէպքերու առաջքը առնելու համար՝ Հալէպէն ալ հեծելազօրք պիտի ղրկուի։

*** Հաճընէն 9 Ապրիլ թուականով հետեւեալ հեռագիրը եկած է Գօզանի երեսփոխան Համբարձում էֆ. Պօյաճեանի (Մուրատ).— «Ատանայի, Սիսի և Քարսի կողմերը առաջ եկած շփոթութիւնները և չորս օր առաջ Էլպիզթանցի Հասան անուն անձի մը Իսլամներու փողոցին մէջ բարձր տանիքի մը վրայ ելլելով «Ով իսլամներ զինուեցէք, Քրիստոնեաները ջարդելու օրը հասած է» ըսելը և շուկայի մէջ Քրիստոնեայի մը կողմէ զէնք արձակուիլը ժողովուրդը մեծ յուզումի մատնեց և չարագործներու քաղաք մտնելը արգիլելու եւ ո և է յարձակում կասեցնելու և անձնապաշտպանութեան համար զինուեցաւ եւ դիրք բռնեց։ Երեք օր առաջ շրջակայ Րումլը գիւղի Քրիստոնեաներուն վրայ յարձակումներ, թալաններ և ջարդեր տեղի ունեցան և նոյն տեղը գտնուող հիւանդանոցը պաշարուեցաւ։ Նոյն օրը Գօզանէն եկող մէկ քանի Քրիստոնեաներ յարձակում կրեցին և ժողովուրդէն շատերուն ինչքերը թալանի տրուեցան, կին մը ծեծէն վիրաւորուեցաւ։ Այժմ քաղաքը ամէն կողմէ պաշարուած է և երէկուընէ սկսեալ շրջակայ գիւղերու մէջ գտնուող երկու հարիւրի չափ այգիներու խրճիթներ կրակի տրուեցան։ Այս առտու Իսլամները յարձակեցան քաղաքիս վրայ և մարթիններով մէկ երկու հոգի սպաննեցին։ Բազմաթիւ անձերու կորուստներ ու մեծ վնասներ կան։ Քաղաքը պիտի փճանայ եթէ անմիջական օգնութիւն չհասնի, արդէն իսկ անօթութենէ մեռնողներ եկած են, հայրենիքի սիրոյն կը խնդրուի որ ալ աւելի մեծ վտանգներու ու կորուստներու տեղի չտալու համար ուր որ պէտք է դիմէք և փոյթ տնօրէնութիւններ պահանջէք։

Հաճընի Առաջնորդ
ՆԵՐՍԷՍ»

*** Երէկ, դարձեալ Մերսինէն հասած հեռագիր մը կը յայտնէ թէ տեղւոյն Հայերը յետին ծայր թշուառութեան մատնուած են և անմիջական նպաստի կը կարօտին։ Կիպրոսէն Պատրիարքարան հասած երկրորդ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Ատանայէն հոն ժամանած են 5—600ի չափ ազգայիններ որոնք անօթի ծարաւ և մերկ վիճակի մէջ շուարած են ի՛նչ ընելիքնին։ Հեռագրին մէջ բաւականաչափ նպաստ կը խնդրուի։

*** Ներքին գործոց Նախարարութեան հասած հեռագիր ապրիլ 8 թիւով.— Նահանգին կեդրոնը անդորրութիւն կը շարունակէ. այս վիճակին պահպանութեան համար ամէն տեսակ նախզգուշական և զինուորական միջոցներ ձեռք առնուած է։ Իսլամ և միւս ազգի հոգեւոր պետերուն հրաւէր ուղղուեցաւ որպէս զի հարկ եղած յորդորները կարդան ժողովուրդին յուզումը հանդարտեցնելու համար։ Գալով շրջականերէն Ճէպէլը Պէրէքէթէ առնուած լուրերուն. Տիւնա Անգլ. յաճախուրակը և Պէյրութի իսլամ, բողոքական և յոյն տեղացիներէն կազմուած տասը հոգիէ բաղկացած պատուիրակութիւն մը զինուորներուն հետ կարգադրութիւն մը ըրած են։ Սիսի և Քարսի մէջ անդորրութիւն կը տիրէ։ Հաճընի մէջ ընդհարում մը եղած է և զօրքերը հոն մտնելով անդորրութիւնը վերահաստատուած է։ Ճէպէլ-Պէրէքէթի մէջ ալ յորդորներ պիտի ուղղուին կրօնաւորներու միջոցաւ։ Խասա ալ զօրք ղրկուած է՝ դէպքի մը առաջքը առնելու համար։ Հեռագրին մէջ ի վերջոյ ըսուած է թէ Կիլիկիոյ ուրիշ կողմերն ալ զօրք ղրկուած է։

ԶԷՅԹՈՒՆ
ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ՓՈՒԹԱՅ

Բարս գաւառակին մէջ խռովութիւնները կը շարունակեն։ Ծուֆազ գիւղի բնակիչներուն կողմէ յիշեալ գաւառակը ղրկուած հեռագրի մը նայելով, 1500 Զէյթունցիներ հոն գացած են. ուստի այդ բնակիչները կը խնդրեն որ փութով օգնութիւն հասցուի իրենց։ Բնակիչները մերժեր են այն մարմինը, որ յորդոր կարդալու համար հոն գացած էր։

ՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԱՐՏԱՅԱՅՏՈՒԹԻՒՆ

Ազեվի դժբախտ և վրդովեցուցիչ դէպքի առթիւ «Դրօշակի» խմբագրութիւնը պարտք համարեց իր եղբայրական զգացումը եւ համակրութիւնը արտայայտող հետեւեալ նամակը ուղղել Ռուս Սօցիալիստ-Յեղ. կուսակցութեան Պարիզի մարմնին, մի կուսակցութիւն, որ ռուսական վերջին յեղափոխութեան գործում ամենավեհ ակտերի հեղինակն հանդիսացաւ և թերեւս, եթէ չը լինէին Ազեվի դարչելի դաւաճանութիւնները, որոնց զոհ եղան այդ կուսակցութեան ամենաընտիր ուժերից շատերը, ռուսական ժողովրդի ճակատագիրը այլ կերպ տնօրինուած կը լինէր։

«Սիրելի ընկերներ,

«Խորապէս յուզուած ձեր կուսակցութեան պատահած դժբախտութեանէն, մեր անկեղծ համակրութիւնը և մեր եղբայրական զգացումը կը յայտնենք ձեզի, իբրեւ հաւատարիմ բարեկամներ և իբրեւ ընկերներ, անձնուիրութեան և անդուլ ջանքի այս օրերուն, որ կը համակեն յեղափոխական բանակը։

«Մենք կը յուսանք և կը հաւատանք հաստատապէս թէ Ընկերվարական-Յեղափոխական Կուսակցութիւնը՝ հաւատարիմ մնալով իր գործելակերպին և սկզբունքներուն, յաղթական պիտի ելլէ այս բարոյական և ցաւագին տագնապէն՝ շարունակելու համար հերոսական պայքարը Ցարիզմի արիւնռուշտ բռնակալութեան դէմ, միշտ առաջնորդուած յիշատակովը իր փառաւոր հերոսներուն, որ անձնուիրութեան հիանալի օրինակներ տուած են աշխարհի։

«Ձեզի պատահած դժբախտութիւնները պէտք չէ վհատեցնեն ձեզ և կասեցնեն յեղափոխական թափը՝ այն ճանապարհին վրայ զոր պիտի կորէք։

«Ռուսիան՝ որ այժմ վերածուած է մարդկային սպանդանոցի մը, արդարավրէժ բաղձալին կըսպասէ։ Ընկերվարական-Յեղափոխական Կուսակցութիւնը այդ բաղձալը եղած է և պիտի ըլլայ ապագային, խորտակելու համար բէժիմ մը որ նախատինք է բովանդակ աշխարհի համար։

«Բաղձութիւն մաղթելով ձեզի, սիրելի ընկերներ, կը յայտնենք մեր անկեղծ եւ անձնուէր բարեկամութեան զգացումները։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ «ԴՐՕՇԱԿԻ»

11 Փետր. 1909 (Դրօշակ)

ՄՈՒՇԻ ԵՒ ՄԻՒՍ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ
ԿԱՐՕՏ ՀԱՅ ՀՈՂԱԳՈՐԾՆԵՐԸ

Հայաստանի մէջ, մասնաւորապէս արեւելեան գաւառները և Մուշ տիրող տարապայման աղքատութեան, սովին ու հայ հողագործներու սերմնցուէ և լծկան կենդանիներէ զուրկ ըլլալուն համար՝ ասկէ առաջ օսմ. երեսփոխաններու կողմէ քանիցս նախորդ դահլիճին ուշադրութիւնը հրաւիրուած էր ու Նախարարաց Խորհուրդը որոշած էր Անատօլուի սովեալ գաւառներու կարօտելոց պէտքերուն 100,000 ոսկիի գումար մը յատկացնել. բատ այսմ առաջարկ բերած էր Օսմ. Խորհրդարանին, ուրկէ ընդունուած ու վերջնական հաստատութեան համար Ծերակոյտի ժողովին ղրկուած էր։ Մարտ 29ին եղած դիմումի մը վրայ Ծերակոյտի նախագահ Սայիտ փաշա եւս յայտարարած էր թէ պիտի ընդունուի։

Մարտ 30ին Գրիգոր Զօհրապի և Կարնոյ, Վանայ և Մուշի չորս հայ երեսփոխաններուն կողմէ ընդարձակ թագրիրով մը հարկ եղած բացատրութիւնները տրըուած էին Հայաստանի մէջ առաջ եկած ընդհանուր չքաւորութեան և սովի հանգամանքներու վրայ և ի վեր հանուած էին գլխաւորապէս Վանի, Բաղէշի կուսակալութեանց ու Մշոյ գաւառի ամենաչքաւոր վիճակը ու վերահաս գարնան առթիւ սերմնցուի և լծկան կենդանիներու պէտքը ու առաջարկուած էր տրամադրելի եղած 100,000 ոսկիէն բաւարար բաժին մը սահմանել այդ չքաւորագոյն վայրերուն, այսինքն գէթ առ այժմ 40,000 ոսկի ուղարկել Վան և Բաղէշ, պայմանաւ որ այդ գումարէն 15.000 ոսկին Մշոյ գաւառին յատկացուի, ուր թշուառութիւնը ծայրայեղ աստիճանի հասած է։

Այս թագրիրը նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 1ին Մուշի երեսփոխան Գեղամը անձամբ մատուցած էր Հիլմի փաշայի, որուն մօտ կը գտնուէին Նորատունկեան էֆէնտի և ուրիշներ։ Գեղամը չնչելով տարապայման աղքատութիւնը և գարնանացանի ժամանակը, առաջարկած էր անմիջապէս հասցնել այդ նպաստը, քանի որ սերմանահանութեան առենը չէր անցած։ Միեւնոյն առեն ներկայացուած էր Մուշէն այդ առթիւ հասած հեռագիր մըն ալ։ Մեծ-Եպարքոսը՝ խոստացած էր որ ծերակոյտէն պաշտօնաթուղթերը առնալուն պէս՝ պիտի ջանայ գոհացուցիչ կարգադրութիւններ ընել և առաջարկած էր Գեղամին հետեւեալ օրը Բ. Դուռը գալ։ Բայց «ուրբաթ շաբաթէն շուտ եկաւ» առածին համաձայն մարտ 31ին տեղի ունեցած զինուորական ցոյցին պատճառով նախորդ դահլիճը հրաժարած ըլլալով՝ գործը յետաձգուած էր։ Մուշի երեսփոխանը որոշած է կրկին դիմել Ներքին գործոց նախարարութեան մօտ։

*** Մուշի կարօտ հայ հողագործները.—Մուշէն նամակներ կը տեղան Գեղամի, ինչպէս և Պատրիարքարանի, ողբապահիկէ, սերմնցուէ, լուծքէ զրկուածներու մանրամասն ցուցակներ կը ղրկուին, նըպաստ հայցելով։ Մի միայն դաշտին մէջ պակսած 4000 լուծքի և այն համեմատութեամբ սերմնցուի պէտքը չնչուած է, ի բաց առեալ Սասունը, որուն 32 գիւղերը նոյնպէս կարօտ են։

Վերջին նամակներով ըսուած է թէ — Երկրագործական Պանքայի Մշոյ մասնաճիւղը թէեւ 2000 ոսկի փոխ տալ առաջարկած էր, բայց պայմաններու ծանրութեան պատճառով ժողովուրդը չէր համակերպած։

Դրեթէ ամիս մը առաջ Մուշի երեսփոխան Գեղամը երկու հեղ Երկրագործական Պանքայի տնօրէնութեան դիմած էր՝ վերջին անգամ Հալաճեան էֆ.ի հետ ու պահանջած էր գոնէ 15-20,000 ոսկիի փոխատուութեան արտօնութիւն մը տըրուի Մշոյ մասնաճիւղին՝ դիւրատար պայմաններով աղքատ հայ հողագործին օգնելու։

Այն առեն ըսուած էր որ միայն Մշոյ դաշտին համար 5700 ոսկի յատկացուած է այդ նպատակով։ Իսկ Գեղամի պնդումներուն վրայ՝ խոստացուած էր, երբ պանքան դրամ ունենայ 8-10,000 ոսկի ալ տրամադրելի պիտի ընէ, մինչեւ Մշոյ մասնաճիւղը տեղւոյն վրայ 2000 ոսկիի փոխառութեան հաւանութիւն յայտներ է, այնպիսի պայմաններով, ինչ որ չէ ընդունուած հողագործներու կողմէ, որոնք նպաստի կարօտ են քան փոխառութեան, զոր վճարելու բնաւ միջոց չունին բայց թէ ձեռքերնին մնացած ափ մը հողով, որմէ զրկուիլ չեն ուզեր և այս մօտք բազմաթիւ գիւղերէ դիմումներ եղած են Գեղամին, որ իր կարգին ալ դիմումներէ ետ չէ կեցած, առանց դժբաղդաբար մինչեւ հիմա նպաստաւոր ելքի մը յանգելու։

ՀԱՅԵՐԸ ԵՒ ՔԻՒՐՏԵՐԸ.— Գրած էինք երէկ թէ քիւրտերը կը զինուին և խլրտում մը հանելու փութաջանութիւն կը ցուցնեն։ Պ. Վահան Քէհեաեան որ քիւրտերու պետ՝ Պէտէրխանզադէներու հետ 12 տարի Ֆիզանի աքսորավայրը գտնուած էր, երէկ անմիջապէս դիմեց Քիւրտերու Քլիւպը և տեղեկութիւն տալով թէ՝ Եէնի Գաբուի, Կէտիկ փաշայի և Շուկայի մէջ կարգ մը քիւրտեր սկսած են խլրտիլ և զինուած պտտիլ, բացատրութիւն պահանջեց։ Քիւրտերու ընկերակցութիւնը բացարձակապէս մերժեց սասնկ նպատակի մը գոյութիւնը և շնորհակալ ըլլալով որ հայու մը կողմէ սասնկ ազդարարութիւն մը կ'ըլլայ իրենց, անմիջապէս մասնաւոր ազդարարագիր մը հրատարակեց որով իրենց ցեղակիցներուն յիշեցնելով համերաշխ ապրելու պէտքն ու անհրաժեշտութիւնը, բացարձակապէս կարգիլէ անոնց խաբեպատիր խռովարարներու ականջ կախելը և այդ տեսակ անխոհեմ ընթացքի մը դառնուիլը։ Պ. Վահան Քէհեաեան երէկ մինչեւ իրիկուն քիւրտ երեւելիներուն հետ շրջեցաւ քիւրտերու համախմբման կեդրոնները ուր յորդորներ կարդացին։ Քիւրտ քլիւպը յորդորական հեռագիրներ ուղղեց նաեւ գաւառի քիւրտ պէյերուն։

ՈՒՐՖԱՅԻՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ.—«Նոր տարւոյ զինուորական տուրքը գանձելու համար կառավարութեան կողմէ եղած պահանջման և ճնշման դէմ բողոքելու համար Օսմ. Բարլամէնթին ու Ազգ. Պատրիարքարանին՝ այլեւայլ գաւառներէ ինչպէս նաեւ Ուրֆայէ քաշուած հեռագրերու ակնարկելով, Արեւելքի 7042 թիւը Ազգ. Լուրերու բաժնին, իրաւամբ կը քննադատէր Ուրֆայի եղական հեռագրին յառաջաբանը՝ «Սուլթանին շնորհած Սահմանադրութենէն օգտուելու համար... են.» կը յարէր «Ըսել է Ուրֆացիք տակաւին չեն գիտեր թէ Սահմանադրութիւնը Ըլտըզէն չտրուեցաւ, այլ Սելանիկի Գ. զօրաբանակին միջոցաւ, եթէ չեն գիտեր, կ'արժէ որ սորվին»։ Անշուշտ այս լուրը աննպաստ գաղափար մը տուաւ Ուրֆացւոց մասին, բոլոր ընթերցողներուն կարծել տալով թէ ծայր աստիճան պահպանողական, յետամնաց ու վերջին աշխարհահռչակ անցուդարձերէն բոլորովին անտեղեակ ենք։ Համառօտակի պատմեմ իրողութիւնը։ Քաղաքական ժողովը՝ տեղապահ Կորիւն վրդ.ի նախագահութեամբ սահմանադրական ոգիով հեռագիր մը կը խմբագրէ ու կը յանձնէ նախագահին հեռագրել տալու համար, յանձնարարելով նաեւ որ միւս քրիստոնեայ պետերուն ալ առաջարկէ ստորագրելու համար՝ ա՛լ աւելի շեշտ մը տալու դիտումով։ Տեղապահ ասորիներուն կ'առաջարկէ որոնք կը մերժեն։ Կաթոլիկներուն ու բողոքականաց եւս կը դիմէ՝ որոնք կը հաւանին փափաքելով հեռագրին վրայ վերոյիշեալ ակնարկուած մասը աւելցնել, ինչ որ մեր դիւրահաւան վրդ.ին հաւանութեան կ'արժանանայ ու հեռագիրը՝ Քաղաք. ժողովոյ առանց տեղեկութեան՝ փոխուելով կը քաշուի։ Վարչութեան դիւանը՝ երբ յաջորդ օրը կ'իմանայ իրողութիւնը՝ կռահելով որ խնդիրը լրագրաց դիտողութեան առարկայ պիտի ըլլայ, նոր ի նորոյ յանուն Հայ Ազգին անջատ հեռագիր մը կը քաշէ նոյն իմաստով՝ առանց այդ հին բէժիմեան յաւելուածին։ Թերեւս մինչ ցարդ տեղեկացած էք՝ Կորիւն վրդ. թէեւ բարի, անկեղծ ու Հայ Եկեղեցւոյ ծէսերու արարողութեանց ջերմ նախանձախնդիր, սակայն ասոնց հետ մէկտեղ բոլորովին զուրկ է վարչագիտութեան ձիրքէ և հեռատեսութենէ՝ ինչ որ խիստ կարեւոր է արդի սահմանադրական ժամանակի պահանջներն գոհացնելու համար, այնչափ պարզմիտ որ կարծես Ցիսուսի «Աղաւնիներու պէս միամիտ եղէք և օձերու պէս խորագէտ» պատուէրին միայն առաջին մասը ըմբռնած է։»

ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՈԼԷՃԸ ԱՅՆԹԱՊԻ ՄԷՋ.— Այնթապէն կը գրեն մարտ 21 թուակիր.— Քանի մը շաբաթ առաջ Կ. Թ. գոլէճը փակուած էր։ Հոն երկու ոյժեր կը մարտնչէին իրարու հետ, բռնապետութիւնը ու յեղափոխութիւնը։ Այս տարի յեղափոխութիւնը կրցաւ, ազատութեան շնորհիւ, բռնապետութեան ըրած անիրաւութեանց դէմ աւելի ուժգին բողոքել։ Բռնապետութիւնը այս դիտողութիւնները ուղղելու տեղ աւելի եւս խստապահանջ դարձաւ ու այն օրէն պայքարը աւելի սաստկացաւ այս երկու տարրերուն մէջ որու հետեւանքը գոլէճին փակումը եղաւ։ Երեք շաբաթ տեւեց փակումը և այս շաբաթ մարտ 16ին դարձեալ բացուեցաւ 66 աշակերտ վտարելով։ Արդէն ըսելու հարկ չկայ որ անոնց յանցանքը յեղափոխական ըլլալնին էր պարզապէս։ Ահա այս երրորդ անգամն է որ Կ. Թ. Գոլէճը վտարած է յեղափոխականները, բայց այս անգամուան հարուածը աւելի մեծ էր և աւելի ուժգին։ Սա իրականութիւն մըն է որ յեղափոխութիւնը քանի հարուածուի, քանի ճնշուի, աւելի կը զօրանայ, աւելի կը սաստկանայ, որովհետեւ անոր մէջ իրաւունքի պաշտպանութիւն կայ։ Այս հարուածը միայն չէ որ յեղափոխութիւնը ըմբոստացուց այլ ամբողջ ազգը, ամբողջ Հայութիւնը։ Զգածուեցաւ Հայու սիրտ մը որ անէծք չկարդաց այն արիւնաքամ ու մեծ մարդասպանին դէմ, որ այս հէգ ուսանողներու դժբաղդութեան պատճառ եղաւ։ Հայ ազգը այլեւս չէր կրնար ուսում մուրալ այն տեղէն որ իր ազգային զգացումները ու իր բուն ազգութիւնը ոչնչացնել կ'ուզէ։ Այսօր ամբողջ ազգը ոտքի կանգնած կը պոռայ. «Հայ Գոլէճ կ'ուզենք որու քարերը մենք մեր կռնակներով պիտի բերենք, որուն հիմերը մեր քրտինքներով պիտի թրջենք» ու այսպէս գործի սկսաւ Հայ ազգը ամբողջութեամբ։ Բայց Այնթապցին չյուսահատեցաւ ու ոտք ելաւ իր ամբողջ կարողութեամբ գոլէճ մը կանգնելու համար։ Սակայն դիւրին գործ մը չէ այս, լոկ Այնթապի Հայութեան օգնութիւնը չի բաւեր, պէտք է ամէն քաղաք ձեռք երկնցնէ այն մեծ բեռը վերցնելու համար։ Այնթապցին կը խորհի գոլէճի շէնքը շինուելէն առաջ յարմար շէնքի մը մէջ այս սեպտեմբերին բանալ ազգային գոլէճը։ Արդէն հանգանակութիւնը սկսած է Դաշնակցութեան [illegible]արանին մէջ, ու ամէն Հայ անհամբեր պատրաստ է իր ունեցածը ու չունեցածը յատկացնել այն մեծ գործին, որ ապագայ սերունդին բարձրացումը կը նշանակէ։ Մենք յուսահատելու չենք այն ազգէն որուն մէջ դեռ կը գտնուին օրիորդներ ու տիկիններ որոնք իրենց հարսանեկան մատանին, ապարանջանը ու օղակը կը նուիրեն ազգային գոլէճին։ Այս կիրակի օրը մեծ միթինկ մը պիտի ըլլայ ու կը յուսանք որ հոն երկու երեք հազար ոսկի հանգանակուի այս նպատակին։ Ամբողջ Հայութիւնը օգնելու է այս գործին, եթէ կ'ուզուի ազգին բարձրացումը։

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՍՕՖԻԱ, 22 ապրիլ.— Վէչէրնա Բօշթայի ըսածին նայելով, չարժման բանակին հրամանատար Հիւսէյին Հիւսնի փաշա յայտարարեր է թէ Ժէօն-Թիւրքերը դիտմամբ բանակցութիւնները կ'երկարաձգեն Ըլտըզի հետ։ Անոնց նպատակն է բոլոր զօրքերը հասցնել տեղւոյն վրայ։ Որոշած են գահընկէց ընել Սուլթանը, պատժել վերջին պետական հարուածին հեղինակները, մէջը ըլլալով նաեւ հոճաները։ Կ. Պոլսոյ զօրքերն ալ պիտի փոխուին։

ՓԱՐԻԶ.—Հետեւակազօրքի վաշտ մը խուժած է կառավարական պաշտօնատունը, Շէրիֆը հալածելով։ Ֆրանսական պաշտպանեալները ֆրանսական հիւպատոսարանը ապաստանած են։

ՎԻԷՆՆԱ.—Երկու աւստրիական մարտանաւեր Միջերկրականի արեւելեան ջուրերը ղրկուեցան, Փոքր-Ասիոյ մէջ խուժանին կողմէ գործուած ծայրայեղութեանց պատճառաւ։

ՓԱՐԻԶ.—Ընվէր պէյ յայտարարեր է Մաթէնի թղթակցին թէ Սուլթան Ապտիւլ Համիտ ալ եւս պէտք չէ մնայ իր գահուն վրայ և անոր պահպանումը հայրենիքին մահը պիտի ըլլայ։

ՍՕՖԻԱ, 22 Ապրիլ.— Սօֆիայի ռուսական դեսպանը, այսօր, իր կառավարութենէն հրաման ստացաւ ճանչնալու Պուլկարիոյ թագաւորութեան անկախութիւնը։

ՎԻԷՆՆԱ. — Վիէննայի ռուսական դեսպանը, այսօր, արտաքին գործոց նախարարին յանձնեց պաշտօնական գիր մը, որով Ռուսիա կը ճանչնայ Պոսնա-Հէրսէքի կցումը։

ՓԱՐԻԶ. — Սակարանը անորոշ վիճակի մը մատնուած է, Թուրքիայէն հասած հեռագիրները ո և է կարեւոր դէպք չծանուցանելուն համար։ Դէպքերու վերջաւորը ենթադրուածէն աւելի երկար պիտի տեւէ։ Օսմ. քօնսօլիտէն թոյլ է։ Րումէլիի պարտաթուղթերը լաւ բըռնուած են։

ՊԵԼԿՐԱՏ.— Արտաքին գործոց նախարար Պ. Միլօվանօվիչ հետեւեալ հեռագիրը ուղղած է Սօֆիայի սերպիական դեսպանին. «Ձեզի տեղեկացնելով որ վեհ. Պետր թագաւորը այսօր իր շնորհաւորութիւնները ուղղած է Պուլկարիոյ թագաւորին՝ իր անկախութեան և թագաւորութեան համար, խնդրեմ պուլկար կառավարութեան հաղորդեցէք որ սերպիական կառավարութիւնը ինքզինք երջանիկ կը զգայ իր սիրալիր ու ջերմագին շնորհաւորութիւնները յայտնելու, այն պահուն երբ պուլկար ժողովուրդը կ'ողջունէ իր թագաւորութիւնը։ Սերպիական կառավարութիւնը անդրդուելի յոյս ունի որ ոլաւ երկու եղբայր ժողովուրդներու միջեւ յարաբերութիւններ պիտի մշակուին և ամրապնդուին, շահերու կատարեալ նոյնութեան մէջ, հիմնուած թէ՝ անցեալին փորձառութեան և թէ ներկային ու ապագային կենսական շահերուն վրայ հիմնուած։

Վաղը կը հրատարակուի «Շաղիկ» զաւեշտաթերթը երգիծական ամենաճոխ բովանդակութեամբ։

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ՍԱԿԱՐԱՆ

ՓԱԿՈՒՄ, Ապրիլ 9/22

Օսմ. Քոնս. Միացեալ 4 %	Օ. Ո.	100 15
Ամէնէն բարձր գին	»	100 29
Ամէնէն վար գին	»	100 11
Րումէլի Երկաթուղի գոց	Ֆր.	171 25
Ամէնէն բարձր գին	»	172 25
Ամէնէն վար գին	»	171 —

ԲԱՑՈՒՄ, Ապրիլ 10/23

Օսմ. Քոնս. Միացեալ 4 % Ք.Կ.	Օ. Ո.	100 27
» » » ժամը 6ին	»	100 27
Րումէլի Երկաթուղի	Ֆր.	171 75
» » ժամը 6ին	»	171 75
Քարափ Կ. Պոլսոյ	»	432
Անատ. Երկթ. Պարտթ. Ա. սերի	»	509 —
» » » Բ. սերի	»	507 —
» » բաժնեթղթ.	Ա. Ո.	15 15
Շիրքէթի Խայրիէ	»	38 —
Շիրքէթի Խայրիէի Հիմնական	»	1 40
Օսմ. Ապահ. Ընկ.	»	4 15
Օսմ. Ծխախոտ		5 15
Թրամվէյի բաժնեթուղթ		6 95
» ժուիսանս		3 20
» պարտաթուղթ		490 —
Թրանսվալ	Ֆր.	59 50
Տէրքօսի Ջուրի Ընկ.		311 —
Գալիա Գարասայի		415 —
Միթիլլի Պանքա	Օ. Ո.	4 40
Նէշիթ Քէօֆթա Թրամ. բաժնթղթ.	»	2 —
Ոսմէնլի Պանքա		122 —
Քարասու առանձնաշնորհեալ		23 —
» սովորական		20 —
Քարափ Իզմիրի		585 —
Լաւրիոն	Ֆր.	55 50
Զալթըրըս	»	19 —
Քէմէր Յօնիէ Էմիրըէն հին		289 —
» » » նոր		254 50

ԼԱՒԱԳՈՅՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ, ԱՐԱՆՑ, ԿԱՆԱՆՑ ԵՒ ՏՂՈՑ ՀԱՄԱՐ ԿԸ ԳՏՆՈՒԻՆ

ԹԻՓԻՆԳ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆԸ ՂԱԼԱԹԻԱ

ՊԷՅՔԸՐ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

241 370 500 ԲԵՐԱ 500 370 241

ԱՆԿՈՂՆԻ ԿԱԶՄԱԾՆԵՐ ԵՒ ՅԱՐԱԿԻՑ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

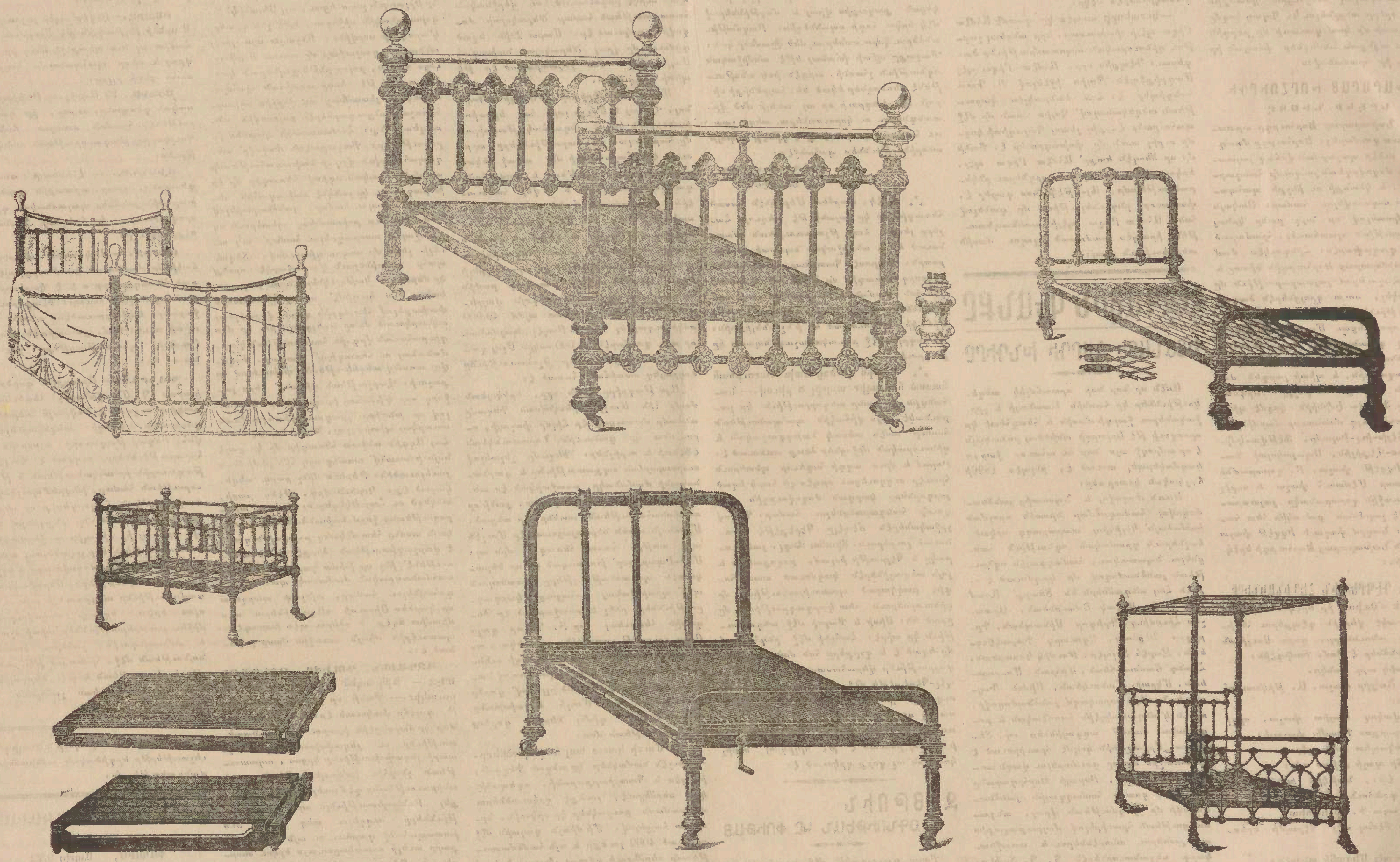

ՄԵԾ ՄԹԵՐՔ ՓԱՅՏԷ, ԵՐԿԱԹԷ ԵՒ ԱՆԱԳԱՊՂԻՆՁԷ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐՈՒ, ՏՂՈՑ, ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԻ ԵՒ ՕԹԷԼԻ ՄԱՀՃԱԿԱԼՆԵՐՈՒ

ԲԱԶՈՒՄ ԱՅՐԵՐՈՒ, ՄԱՆՉԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ

ՊԱՏՐԱՍՏ ԶԳԵՍՏԵՂԷՆՆԵՐՈՒ ՃԻՒՂԻՆ

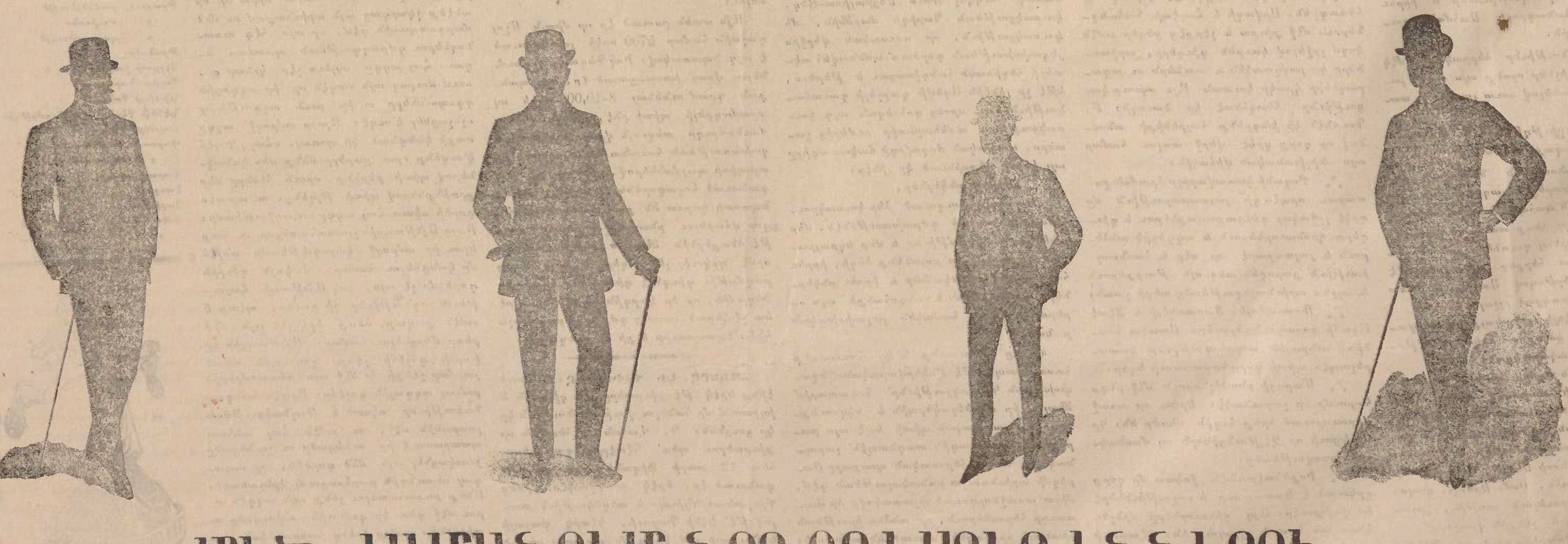

ՄԵԾ ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՆՈՐ ԶԳԵՍՏԵՂԷՆՆԵՐՈՒ

ԱՅՐԵՐՈՒ, ՄԱՆՉԵՐՈՒ ԵՒ ՓՈՔՐ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ՎԱՅԵԼՈՒՉ ՁԵՒԵՐՈՎ, ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆ